

BOK- PRIS KOMMISSIONEN

FritzEs
OFFENTLIGA
PUBLIKATIONER

POSTADRESS: 106 47 STOCKHOLM
FAX 08-690 91 91, TELEFON: 08-690 91 90
E-POST: order.fritzes@liber.se
INTERNET: www.fritzes.se

ISBN 91-38-21835-6
ISSN 0375-250X

Hösten 2002
Andra delrapporten

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR
SOU 2003:8

Bokpriskommissionens andra delrapport

Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II

*Delrapport från Bokpriskommissionen
Stockholm 2002*

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2003:8

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29
www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2003

ISBN 91-38-21835-6
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen För Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 10 januari 2002 att tillkalla en kommission med uppgift att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar för böcker, tidskrifter m m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Genom beslut den 28 november 2002 har regeringen ändrat direktivet för Kommissionen vad avser tidpunkterna för redovisning av uppdraget. Kommissionen skall enligt detta beslut slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid; senast den 31 januari 2003, den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004.

Genom beslut den 10 januari 2002 förordnade chefen för Kulturdepartementet, statsrådet Marita Ulvskog, projektledaren Ingegerd Sahlström som ordförande i Kommissionen. Som övriga ledamöter förordnades samma dag direktören Kristina Ahlinder, förlagschefen Lena Björk, redaktören Anna Brodow, kommunalnämndsordföranden Sven Cahling, direktören John Erik Forslund, controller Lars-Erik Linder, andre vice ordföranden Ulla Lindqvist, journalisten Alexandra Pascalidou och bibliotekschef Lars Rydquist. Som sakkunniga förordnades skattedirektören Lennart Hamberg, enhetschefen Mads Lundgaard, avdelningschefen Birgitta Modigh och programchefen Roger Petterson.

Genom beslut den 17 januari 2002 förordnades förläggaren David Stansvik som ledamot i Kommissionen.

Genom beslut den 26 juni 2002 förordnades pol.mag. Roger Haddad som ledamot i Kommissionen.

Genom beslut den 24 september 2002 entledigades Alexandra Pascalidou från hennes uppdrag som ledamot.

Samma dag entledigades enhetschefen Mads Lundgaard och förordnades enhetschefen Peter Knutsson som sakkunnig.

Genom beslut den 5 februari 2002 förordnades som experter hovrättsassessor, numera kanslirådet Maria Eka samt departementssekreterarna Madelén Falkenhäll och Birgit Gunnarsson.

Madelén Falkenhäll entledigades genom beslut den 9 oktober 2002 och departementssekreteraren Altin Vejsiu förordnades samma dag som expert.

Numera generaldirektören Mats Ekdahl var Kommissionens sekreterare under tiden 10 januari – 31 mars 2002. Som huvudsekreterare fr o m den 6 maj 2002 förordnades departementsrådet Hans Sand. Alicia Ormazábal är Kommissionens assistent. Kommissionen har engagerat journalisten Hans Wigstrand för att biträda som redaktör och lay-out.

Kommissionen har tagit namnet Bokpriskommissionen.

Kommissionen överlämnade sin första delrapport *Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter I* den 2 juli 2002. Härmed överlämnas den andra delrapporten *Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II*. Rapporten kommer även att finnas tillgänglig på www.sou.gov.se/bok

Stockholm i januari 2003

Ingegerd Sahlström

*Kristina Ahlinder
Sven Cahling
Lars-Erik Linder
David Stansvik*

*Lena Björk
Roger Haddad
Ulla Lindqvist*

*Anna Brodow
John Erik Forslund
Lars Rydquist*

/Hans Sand

Innehåll

Förord	6
Sammanfattning	10
SCB:s redovisning	13
Tidskriftsläsning	22
Kommissionens slutsatser	29
Långsiktiga effekter	35
Perspektiv	38
Röster om läsandet	42

Kommittédirektivet	48
--------------------------	----

Teckningar: Christina Alvner

Fotografier: Anders Qwarnström

Redaktör: Hans Wigstrand

Omslag: Rolf Hernegran

Layout inlaga: Stefan Bergman

Förord och sammanfattning

Ett drygt år har nu gått sedan mervärdesskatten sänktes från 25 procent till 6 procent på böcker och tidskrifter m m. Även Bokpriskommissionen kan nu blicka tillbaka på sitt första verksamhetsår.

I Kommissionens första delrapport – *Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter* – som överlämnades till kulturministern den 2 juli 2002, redovisade vi huvudmomenten i de uppdrag som vi har givits och hur vi avsåg att arbeta. Låt oss kortfattat sammanfatta uppdragen och hur vi faktiskt har arbetat med att lösa våra uppgifter.

För det första skall Kommissionen följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Den skall också verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt skall få fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar.

För det andra skall Kommissionen bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m, liksom om den löpande prisutvecklingen på dessa varor.

För det tredje skall Kommissionen verka för att läsandet ökar i alla grupper och redovisa vilka effekter som har uppnåtts genom sänkningen av mervärdesskatten.

Slutligen ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av vår granskning.

Hur har vi då arbetat med dessa frågor under året?

Följa och granska prisutvecklingen

Vad gäller det första momentet bland dessa uppdrag – dvs att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m – vill vi peka på den första delrapporten som redovisar våra iakttagelser och synpunkter för det första halvåret 2002. En sammanfattning av våra iakttagelser för denna period redovisas senare i detta förord.

Med föreliggande rapport fullföljer vi gransknings-

uppgiften för år 2002 och kan därmed ge en bild av prisutvecklingen under hela det första året efter sänkningen av mervärdesskatten.

I uppgiften att följa prisutvecklingen är samarbetet med Statistiska centralbyrån (SCB) av avgörande betydelse. På uppdrag av regeringen fullgör sålunda SCB uppgiften att mäta och analysera prisutvecklingen och förser därmed Kommissionen med ett relevant underlag.

Kontakterna mellan Kommissionen och SCB har under det första verksamhetsåret varit täta och goda. Ledamöter i Kommissionen har således ingått i SCB:s olika referensgrupper och regelbundna samråd mellan Kommissionens sekretariat och SCB har ägt rum. SCB har för övrigt också en representant som sakkunnig i Kommissionen.

SCB:s redovisning till Kommissionen i våras utgjorde det huvudsakliga underlaget till Kommissionens iakttagelser och synpunkter i den första delrapporten. SCB:s andra delrapport, som formellt redovisas för Kommissionen och Kulturdepartementet vid samma tidpunkt som föreliggande Kommissionsrapport överlämnas, har på samma sätt utgjort huvudunderlag till de bedömningar som Kommissionen nu gör.

I detta sammanhang kan nämnas att SCB i juni 2002 anvisades särskilda medel för att under perioden 2002–2004 mäta prisutvecklingen på kurslitteratur inom universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning. Kommissionens sammansättning förstärktes i samband härmed med en ledamot som representerar studentorganisationerna. Prismätningarna på detta område har kommit igång i augusti 2002 och skall därefter göras i augusti 2003 och 2004. Kommissionens första iakttagelser och slutsatser om prisutvecklingen i fråga om kurslitteraturen kommer därmed att redovisas först i den rapport som kommer i januari 2004.

Kommissionen har känt behov av att också direkt

inhämta viss information från de berörda branscherna. Kommissionens ordförande och huvudsekreterare har sålunda under hösten 2002 efter inbjudan besökt Allers-förlaget i Helsingborg för att förstärka sitt kunnande om tidskriftsbranschens förutsättningar och dess arbete med att följa upp momsbeslutet.

Vi har också fört ett antal samtal med företrädare för bokklubbsverksamheten sedan man därifrån velat fästa vår uppmärksamhet på denna verksamhets särskilda drag.

Kommissionens ordförande och huvudsekreterare deltog vidare i Bok & Bibliotek i Göteborg i syfte dels att öka branschkännedomen, dels att sondera förutsättningarna för att kunna få med Bokpriskommisionens frågor i mässans framtida seminarieverksamhet. Vi räknar med att få besked på den sistnämnda punkten under våren 2003.

Konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten

För att underlätta spridningen av våra iakttagelser till en större publik har vi valt att ge vår rapport en utformning som förhoppningsvis ger denna effekt. Som vi uppfattar det har den första delrapporten mottagits väl. Drygt 1000 exemplar av rapporten distribuerades genom Kommissionens försorg och utan kostnad för mottagaren till bokhandlarna, folk- och länsbibliotek, universitets- och forskningsbibliotek, bokförläggare, tidskriftssektorn, konsumentvägledarna, folkbildningsförbunden, medierna m m.

Den presskonferens som vi ordnade i samband med överlämnandet var välbesökt och gav nedslag i ett antal reportage i tidningar, radio och television.

Vi räknar med att behandla föreliggande rapport –

som uppläggningsmässigt följer föregångarens mönster – på motsvarande sätt. En för det svenska utredningsväsendet något mindre vanlig metod kom

vi att tillämpa när vi i den första rapporten inkluderade några tematiska artiklar av fristående författare, som syftade till att belysa sakområdet från olika utgångspunkter. Vi fortsätter nu också den traditionen genom att i denna rapport inkludera tre artiklar:

Kristina Ahlinder, direktör vid Svenska Förläggareföreningen, tillika ledamot av Bokpriskommisionen, tar i sin artikel upp vilka dynamiska, långsiktiga effekter som moms-sänkningen kan få på bokbranschen.

John Erik Forslund, direktör vid Sveriges Författarförbund, även han ledamot av Kommissionen, tar upp ett antal perspektiv på bokbranschen i sin artikel.

Såväl statistiken som det seminarium som Bokpriskommisionen arrangerade i december 2002 fäster uppmärksamheten på den roll som mannen spelar som läsare. I en artikel tar journalisten Hans Wigstrand upp röster från seminariet som talar över bl a detta tema.

Det förtjänar att betonas att dessa bidrag avspeglar artikelförfattarnas synpunkter i frågorna. De syftar till att ge en värdefull relief åt de områden som vi har att bevaka och bidra till debatt om dessa.

Verka för att läsandet skall öka och breddas och redovisa effekterna av moms-sänkningen

Detta moment i vårt uppdrag är av annan karaktär än de övriga momenten och förutsätter ett mer aktivt förhållningssätt från Kommissionens sida.

Även på detta område har vi ett stort behov av statistiskt underlag för att kunna bedöma om den prissänkning som följer av momsänkningen och den uppmärksamhet på bok- och tidskriftsområdena som också kan antas följa av momsbeslutet leder till ökad och breddad läsning i landet.

Redan i vår första rapport kunde vi konstatera att momsänkningen har uppmärksammats väl i konsumentledet, något mer på bokområdet än på tidskriftsområdet. Vi kunde också notera klart ökade inköp, särskilt av böcker och i viss utsträckning av tidskrifter. Underlaget gav dock inte möjlighet att närmare analysera vilka effekter som prissänkningen fått på läsvanorna.

Frågan om läsandets utveckling följs i ett antal undersökningar. Sålunda har SCB träffat avtal med NORDICOM-Sverige och SOM-Institutet, båda knutna till Göteborgs universitet, samt med Statens kulturråd.

I vår första rapport kunde vi på grundval av det underlag som SCB ställt till vårt förfogande redovisa den generella bilden av läsandet i Sverige. Tyngdpunkten låg på bokområdet i den redovisning från NORDICOM – Bokläsning i den digitala tidsåldern – som delvis återgavs i vår rapport.

I underlaget till föreliggande rapport har NORDICOM för SCB:s och Kommissionens räkning tagit fram en studie om ”Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern”. En förkortad version av studien redovisas i det följande i ett särskilt avsnitt. Den fullständiga redovisningen kommer att återfinnas på SCB:s hemsida www.scb.se.

SCB har i sitt senaste underlag också redovisat kompletterande material som belyser läsandet i Sverige. I SCB:s egen tidsanvändningsundersökning belyses hur fritiden utnyttjas bl.a. för läsning. I undersökningarna om levnadsförhållanden (ULF) har under årens lopp frågats om såväl bokläsandet som läsande av tidskrifter och veckotidningar. Iakttagelser

från bl.a. dessa undersökningar redovisas i SCB:s underlagsrapport till Bokpriskommissionen. Den återges i sina huvuddrag som ett särskilt avsnitt i denna rapport.

Ännu finns dock inget material som närmare belyser om momsänkningen har haft någon direkt påverkan på läsningen. Det är osäkert om det går, under den förhållandevis korta tid som Bokpriskommissionen följer momsänkningens effekter, att notera några förändringar av läsvanor som statistiskt kan säkerställas. Ytterligare kontakter med dem som svarar för framtagningen av statistik inom kulturområdet får utvisa hur långt man kan komma.

I syfte att stimulera en debatt om hur en ökad och breddad läsning kan åstadkommas arrangerade Bokpriskommissionen den 6 december 2002 ett seminarium i Kungliga Bibliotekets hörsal på temat ”Momsänkningen och läsningen”. I seminariet deltog ca 75 personer från förlags- och bokhandelsbranscherna, bibliotek, författare, riksdagens kulturutskott, regeringskansliet, kulturförvaltningar, folkbildningen, medier m fl. Inbjudna talare och paneldebattörer diskuterade utifrån tre centrala teman, nämligen:

- vilken betydelse har priset när det gäller att nå läsare och publik till kulturevenemang?
- vilken betydelse kan kampanjer ha för att främja läsintresset?
- hur skall vi mobilisera den svagaste länken i kulturutövandet inkl. läsandet, nämligen mannen?

Seminariet antog inte något gemensamt slutdokument, så några generella slutsatser går inte att dra. Dock fick man av inläggen och debatten fram ett antal initierade synpunkter som skulle kunna sammanfattas enligt följande:

- Det finns ett stort behov av att öka kunskapen om relationen mellan priser och kulturevenemangs

(även teatern och museerna fanns företrädare bland talarna) och böckernas förmåga att dra till sig publik/läsare. Bl a efterlystes ökad forskning på området.

- Det är viktigt att rikta särskilda insatser mot grupper som kunde uppfattas som särskilt angelägna eller svåra att nå. Särskilt betonades behovet av att fortsätta fokuseringen på barnens läsbehov och ambitionen att insatserna i ökad utsträckning måste nå invandrarna. Vidare diskuterades männens roll i sammanhanget mot bakgrund av uppgifter som tyder på att de i många avseenden uppvisar svagare – eller i vart fall annorlunda – kultur- och läsintresse än kvinnorna.
- Det råder tveksamhet inför att föra fram moms-sänkningen som kärnan i en läskampanjverksamhet. I stället betonade företrädare för bokbranschen att det måste ankomma på branschen själv att hålla kunskapen om momssänkningen levande.

Journalisten Hans Wigstrands artikel, som redovisas senare i denna rapport, tar upp ett antal röster från seminariet om bl a mannens roll.

För Kommissionen känns det angeläget att föra med sig erfarenheterna från detta första seminarium in i det fortsatta arbetet. Vi räknar med att även i fortsättningen utnyttja seminarieinstrumentet för att stimulera till debatt och aktiviteter inom vårt bevakningsområde. Som tidigare nämnts har vi bl.a. aktualiserat frågan hos Bok & Bibliotek i Göteborg om en seminarieverksamhet i anslutning till kommande mässor.

Signalerna från seminariet om behovet av ökade kunskaper har vi redan tagit fasta på under vårt första verksamhetsår. Sålunda har vi under hösten 2002 inbjudit en representant för forskarvärlden till ett kommissionsmöte för att redovisa sina och andras forskningsinsatser rörande framför allt boken som urvalsvara och dess förutsättningar på en ekonomisk

marknad. Vi har också etablerat kontakt med forskare på Stockholms universitet som visat intresse för att engagera sig i frågan om prisernas betydelse för att öka och bredda läsningen. När det gäller läsandets breddning har Kommissionen som ambition att även följa den forskning som studerar mångfaldsperspektivet när det gäller läsandet i Sverige. Vi får anledning att återkomma till dessa initiativ i senare rapporter.

Utvärdering av arbetet med första delrapporten

Bokpriskommissionen har granskat hur arbetet med den första delrapporten har fungerat och vilket utfall den har haft. Som tidigare nämnts har denna granskning generellt visat att de lösningar som vi har valt har varit ändamålsenliga. Vi kunde dock konstatera att de tider som direktivet uppställde för redovisning till Kulturdepartementet innebar utomordentligt snäva tidsramar för beredningen av rapporterna med hänsyn till när underlag kunde påräknas.

Kommissionen har därför hos regeringen hemställt om ändrade direktiv. I beslut den 28 november 2002 har tilläggsdirektiv meddelats. De innebär att Bokpriskommissionen skall redovisa uppdraget slutligt senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall lämnas under uppdragets löptid: senast den 31 januari 2003, den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004. Direktiv och tilläggsdirektiv återfinns i slutet av denna rapport.

Internationella erfarenheter

Redan i den första delrapporten redovisade journalisten Peter Almerud i en artikel en nyligen genomförd statistikundersökning om Europeiska läsvanor i EU:s regi. Den markerade bl a att svenskarna ligger i topp vad gäller läsning av både böcker och tidskrifter.

Bokpriskommissionen har noterat att ett av våra

grannländer, nämligen Finland, har färsk erfarenheter av sänkning av mervärdesskatten på böcker. Bokmomsen i Finland sänktes sålunda år 1994 från 22 procent till 12 procent. 1998 gick man vidare och sänkte momsens från 12 procent till 8 procent.

Från Bokpriskommissionens sida uppfattade vi det som väsentligt att ta del av de finska erfarenheterna för att kunna göra jämförelser med den kommande utvecklingen i Sverige efter vårt beslut att sänka momsens på böcker.

En delegation från Kommissionen genomförde i detta syfte en studieresa till Finland under oktober 2002 där vi träffade representanter för undervisningsministeriet, konsumentförbundet, Finska Statistikcentralen, Helsingfors stadsbibliotek, Finska förlagsföreningen, Finska Bokhandlareföreningen, Finlands Författarförbund m fl.

Sammanfattningsvis kan intrycken från Finland summeras på följande sätt:

Bokmomssänkningen 1994, som representerar det stora steget mot lägre moms, kunde genomföras tack vare stor uppslutning och engagemang från författare, bokhandlare, förläggare och ansvarigt ministerium. Resultatet har hittills visat sig vara positivt. Uppgifterna från Finland visar att försäljningen av böcker har ökat och priserna har gått ner – prisutvecklingen på böcker ligger på en lägre nivå än prisutvecklingen generellt i det finska samhället. Besök och utlåning på bibliotek har ökat. När det gäller läsningen är bilden något oklar. Klart är dock att biblioteken, förläggarna, bokhandlarna och författarna är mycket nöjda med momssänkningen.

Enligt den information som man från finsk sida har förmedlat till oss finns det en koppling mellan bokmarknadens utveckling i Finland under det slutande 90-talet till bokmomssänkningen 1994. Bokpriskommissionen har dock inte haft möjlighet att närmare analysera denna koppling. Vi har ändå uppfattat det viktigt att förmedla en bild av den finska

situationen eftersom den förhoppningsvis kan illustrera en möjlig utveckling i Sverige.

Sammanfattning av resultatet i den första delrapporten

I rapporten *Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter*, som avlämnades till kulturministern den 2 juli 2002, tog vi upp prisutvecklingen under det första halvåret 2002, d v s de första sex månaderna efter momssänkningen, och jämförde med priserna under 2001. Vi kunde sammanfattningsvis konstatera följande:

Åtgärden med sänkt mervärdesskatt på *böcker* gav sannolikt det resultat som önskades, dvs. den fick ett fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar. För *tidskrifterna* gjorde vi bedömningen att momssänkningen generellt sett inte hade fått samma genomslag som på baksidan utan till viss del utnyttjats för att förstärka tidskrifternas egen ekonomi.

Uppgifterna om prissänkningarna för olika bok- och tidskriftskategorier (skönlitteratur, barnböcker, facklitteratur resp. familje- och damtidningar och ett antal specialtidskrifter) tydde på att utvecklingen inte var enhetlig inom resp. grupp.

Prissänkningarna på skönlitteraturen var tydligare än inom fackboksområdet. Resultatet för bokklubbar var sämre än för böckerna i bokhandeln, men samtidigt fanns det oklarheter vad gäller prismätningarnas förutsättningar på det området.

På tidskriftsområdet uppvisade familje- och damtidningarna tämligen goda resultat vad gäller prissänkningen medan prisreduktionen för t ex dator-tidningarna var väsentligt lägre.

Som redan nämnts kunde vi konstatera att momssänkningen på bokområdet uppmärksammats väl i konsumentledet och lett till ökade bokinköp. Också på tidskriftsområdet hade konsumenterna noterat prissänkningen även om det skett i mindre utsträckning än för böckerna. Också inköpen av

tidskrifter hade ökat, även om ökningen var måttlig.

Vi konstaterade vidare att det var för tidigt att uttala sig om momssänkningen hade påverkat läsvanorna.

Sammanfattning av iakttagelserna för hela år 2002

Låt oss nu övergå till att kortfattat sammanfatta iakttagelserna från hela det första året efter mervärdesskattens sänkning.

Vi konstaterar en ökad säkerhet i våra iakttagelser och slutsatser genom att de grundar sig på ett ökat antal prisobservationer.

Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser från våren 2002 står sig i sina huvuddrag när det gäller utfallet för hela året 2002.

På bokområdet är vår bedömning att momssänkningen generellt sett har fått fullt genomslag i det pris som konsumenterna har betalat för böcker i bokhandeln. Här har vi kunnat avläsa goda resultat för skönlitteraturen och på barnboksområdet. För facklitteraturen är resultatet inte lika gott och sänkingsmålet har inte uppnåtts. Det fattas någon eller några procentenheter.

När det gäller bokklubbarna finner vi att momssänkningen möjligen får fullt genomslag i prisutvecklingen först om man beaktar den sk huvudbokens försäljningsandel i verksamheten. Om bokklubbarnas böcker granskas från samma utgångspunkter som gäller för böcker som säljs i bokhandeln uppnås generellt sett inte prisreduceringsmålet. Vi aviserar vår ambition att fortsatt studera förutsättningarna för granskningen av detta område.

Tidskrifterna har enligt vår bedömning generellt sett inte uppnått prisreduceringsmålet. Det fattas några procentenheter. Vi konstaterar ändå att inom denna grupp är resultaten för familje- och damtidningarna samt tidskrifter inom områdena idrott,

motion och friluftsliv bättre än för andra. De uppvisar siffror som kan tyda på att momssänkningen där har fått fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar. Samtidigt ser vi, liksom i våras, att genomslaget för datortidskrifter är klart sämre. En liknande bild får vi nu också när det gäller tidskrifter inom områdena ekonomi, teknik, hobby och foto samt för serietidningar.

Prisutvecklingen på böcker och tidskrifter

SCB:s rapport till Bokpriskommissionen, "Underlag för uppföljning av effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter", återges delvis i det följande. Den fullständiga redovisningen finns på SCB:s hemsida: www.scb.se

Mervärdesskatten på böcker och tidskrifter sänktes den 1 januari 2002 från 25 till 6 procent. Allt annat lika innebär detta en sänkning av prisnivån med 15,2 procent ($1 - 1,06/1,25$). Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter bör ställas i relation till momssänkningen, och även till allmän prisutveckling för varor och tjänster mellan de tidsperioder som jämförelserna avser. SCB redovisar här hur en sådan analys bör göras.

Antag att KPI generellt och därmed den allmänna prisnivån ökar med 2 procent. En momssänkning på 15,2 procent leder då matematiskt till en sänkning av prisnivån till $1,02 \cdot (1 - 0,152) = 0,865$, det vill säga en sänkning med 13,5 procent. Vi kallar detta för den *inflationjusterade momssänkningen* vid 2 procents inflation. En prissänkning på den nivån är vad man kan förvänta sig, om bokbranschens aktörer har en genomsnittlig kostnadsökning som motsvarar KPI generellt, samt en oförändrad marginal per såld bok.

Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter

SCB har beräknat prisutvecklingen för böcker mellan 2001 och 2002. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på böcker i butik (kataloger) har sjunkit med $13,8 \pm 1,0$ procent
- Priserna på böcker i bokklubbar har minskat med $10,3 \pm 0,9$ procent.
- Priserna på böcker generellt har sjunkit med $12,7 \pm 0,7$ procent mellan 2001 och 2002.

Mellan 2001 och 2002 har den generella prisöknings-takten i Sverige enligt konsumentprisindex (KPI) varit

2,2 procent, vilket motsvarar en inflationsjusterad momssänkning på 13,3 procent ($1 - [1,022 \cdot (1 - 0,152)]$). Priserna i butik har sänkts med $13,8 \pm 1,0$ procent och överträffar något nivån för den inflationsjusterade momssänkningen. Priserna i bokklubbar har sänkts mellan 9 och 11 procent, vilket är mindre än den inflationsjusterade momssänkningen. Representanter för bokklubbar har framfört önskemål om en alternativ beräkning, se avsnitt 2.1.2–3. Sammanvägt över butiker och bokklubbar har priserna sänkts med mellan 12,0 och 13,4 procent. Prissänkingsmålet totalt för böcker kan ha uppnåtts om hänsyn tas till osäkerhetstalet.

SCB har beräknat prisutvecklingen för tidskrifter mellan oktober 2001 och oktober 2002. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på 103 momssänkta tidskrifter, lösnnummer och abonnemang, har minskat med $10,3 \pm 0,8$ procent.

Under samma tidsperiod har KPI ökat med 2,5 procent, vilket motsvarar en inflationsjusterad momssänkning på 13,1 procent ($1 - [1,025 \cdot (1 - 0,152)]$). Priserna på tidskrifter, som sänkts mellan 9,5 och 11,1 procent, har inte minskat i den utsträckningen.

Omsättningsutveckling i detaljhandeln

Enligt SCB:s omsättningsstatistik för detaljhandeln, har omsättningen av böcker och tidskrifter i bok-, pappers- och tidningshandel fram till och med oktober 2002 ökat med 14 procent i fasta priser jämfört med föregående år.

Läsandet i Sverige

I Sverige är andelen som läser böcker större än genomsnittet för EU och antalet böcker i hemmen är fler. I större utsträckning än i andra länder, läser svenskar litteratur av annan orsak än arbete och skola. Generellt läser kvinnor mer än män, flickor

mer än pojkar, yngre mer än äldre, högutbildade mer än lågutbildade.

I SCB:s omnibuss i april 2002 framkom att kvinnor läser böcker oftare än män. Män läser mer ofta tidskrifter än böcker. Läsning på Internet är vanligast bland de yngre och bland män. Bland de som anger att de i stort sett aldrig läser böcker anger hälften brist på tid som den främsta orsaken. Bland personer som inte läser böcker är det få som anger något som skulle motivera dem att läsa. Hälften av de svarande har lagt märke till att böcker har blivit billigare, en fjärdedel har lagt märke till att tidskrifter har blivit billigare. Av de som uppmärksammat prissänkning på böcker respektive tidskrifter är det en större andel som ökat sina inköp av böcker än av tidskrifter.

Vissa förändringar för vissa fritidsaktiviteter har skett under 1990-talet. Idrotts- och friluftsliv har ökat något för både män och kvinnor medan social samvaro och läsning minskat.

Läsvanorna har ändrat karaktär fram till och med 1999. Läsning av veckotidningar har minskat medan läsning av tidskrifter har blivit vanligare i synnerhet bland kvinnorna. Kvinnor och män läser ungefär lika mycket varje dag men man läser i olika media. Kvinnor lägger ner mer tid på att läsa böcker, vecko- och månadstidningar medan män ägnar mer tid åt läsning på Internet, morgontidningar och kvällstidningar.

Sett ur ett 20-årsperspektiv, har besöken på biblioteken ökat kraftigt bland både kvinnor och män och accentueras ytterligare. Ökningen har varit kraftigare för kvinnorna än för männen. Utlåningen av böcker har dock minskat under de senaste åren. Minskningen kan hänföras till såväl skön-, barn- som facklitteratur. Utlåningen av audio-visuella (AV-) medel som talböcker och kassettböcker har ökat. Biblioteken har under senare år fått en ny funktion som kulturell mötesplats.

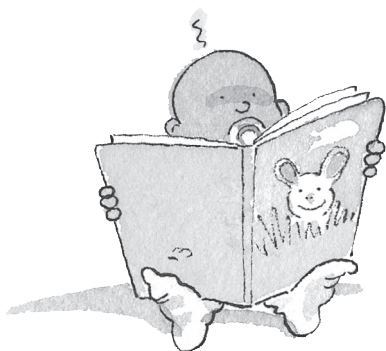
SCB:s uppdrag

Riksdagen biföll den 12 december 2001 regeringens proposition om sänkt skattesats vid omsättning av böcker, tidskrifter med mera¹ från 25 till 6 procent. Sänkningen trädde i kraft den 1 januari 2002. Regeringen anförde också i den propositionen vikten av att en sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter.

Regeringen tillsatte en kommission för bokprisfrågor med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten. I Kommissionens uppdrag ingår även att redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten.

SCB har fått i uppdrag att förse Kommissionen med relevant underlag i enlighet med SCB:s offert av den 21 december 2001 med förändring den 25 juni 2002, samt offerten avseende prismätningar på kurslitteratur av den 16 maj 2002. Uppdraget innebär i huvudsak att mäta konsumentprisutvecklingen på böcker och tidskrifter under perioden 2002–2004. Priserna mäts även retroaktivt mellan 2001 och 2002 med annan metod. Med de möjligheter som statistiken ger kommer SCB att följa ekonomisk utveckling för tillverkare, distributörer och återförsäljare av böcker och tidskrifter. NORDICOM-Sverige levererar årligen underlag till SCB om läsandet av böcker och tidskrifter. SCB ställer ett mindre antal frågor kring läsandet i SCB:s omnibussundersökningar och i SOM-Institutets opinionsundersökningar. Därutöver ställs två tilläggsfrågor i Statens kulturråds undersökning *Kulturbarometern 2002*. I rapporterna från SCB kommer också att finnas information om läsandet från andra relevanta undersökningar. Rapportering till

¹ Sänkt skattesats tillämpas för omsättning av böcker, broschyrer, häften och liknande alster, tidningar och tidskrifter, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor.

Kulturdepartementet och Kommissionen för bokprisfrågor kommer att ske totalt sex gånger, preliminärt i augusti och januari år 2002–2005 (sista rapporten i januari 2005).

Prisutveckling på böcker och tidskrifter

SCB:s huvudsakliga uppgift är att mäta konsumentpriser på böcker och tidskrifter mellan år 2002 och 2004. Detta görs genom prisobservationer i butik. Med hjälp av butikskataloger mäts även konsumentpriser i butik mellan år 2001 och 2002. Vid fastställande av metodik och praktiskt tillvägagångssätt har en referensgrupp med deltagare från bokbranschen medverkat. Synpunkter har också inhämtats från företrädare för bokklubbar. För klargörande av tillvägagångssätt och metod, se *avsnitt 2.1.3, 2.1.5 och 5.1.1*. Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter jämförs också med prisutvecklingen för andra varor och tjänster.

För uppföljning av prisutvecklingen på böcker i butik mellan år 2001 och 2002 observeras priser i butikskataloger² samt i bokklubbers medlemstidningar. Dessa prismätningar redovisas i avsnitt 2.1. I prismätningarna år 2002–2004 observeras bokpriser (två gånger per år) i fysiska butiker (51 bokhandlar, varav de flesta sortiments-bokhandlar, ett

mindre antal varuhus/stormarknader, en livsmedelsbutik och en kiosk), i bokklubbers medlemstidningar och på Internet. Dessa prismätningar redovisas första gången i augusti 2003.

Priser på tidskrifter noteras mellan 2001 och 2004 genom observation i butik eller information från Internet, kompletterat med telefonsamtal till tidskriftsutgivare. I denna rapport redovisas prisutveckling 2001–2002.

Prisutveckling år 2001–2002

Största prissänkningen går att uppmäta för bokhandeln

Sammanvägt³ har böcker totalt minskat i pris med 12,7 procent mellan 2001 och 2002. Prisutvecklingen på böcker skiljer sig åt mellan bokhandelns bokkataloger och bokklubbers medlemstidningar. Bokhandelns priser sjönk med 13,8 procent mellan 2001 och 2002. Bokklubbers priser sjönk med 10,3 procent under samma period. Både bokhandeln och bokklubbar har en största prissänkning för skönlitteratur, 15,5 respektive 12,4 procent.

Tidskriftspriserna sjönk mellan oktober 2001 och oktober 2002 med 10,3 procent. Familje- och damtidningar är den tidskriftskategori som har den största prissänkningen (11,9 procent). Tidskriftskategorierna Ekonomi, teknik, foto, hobby samt Datortidskrifter har de minsta prissänkningarna (6,9 respektive 6,6 procent).

Resultatet av prismätningar i bokhandeln, bokklubbar och för tidskrifterna åskådliggörs i *tabell 2.1–2.3*.

² Bokhandelns bokkataloger avser fyra säsonger, dessa är februari (Rea), april (vår), september (höst) och november (jul).

³ Bokhandeln och Bokklubbarna ihopslagna. Bokhandelns bokkataloger utgör 68 procent, bokklubbers medlemstidningar utgör 32 procent. Vägningstalen är framräknade efter uppgifter från Svenska Förläggarföreningen.

Tabell 2.1 Prisutveckling på böcker i butik år 2001–2002 (enligt butikskataloger se avsnitt 2.1.3). Procent

	Skön	Barn	Fack	Samtliga	Inflationsjusterad momssänkning
Totalt	-15,5 ± 1,5 ⁴	-14,4 ± 2,2	-11,3 ± 1,6	-13,8 ± 1,0	-13,3 ⁵
Rea	-15,2 ± 1,5	-12,8 ± 2,9	-10,1 ± 2,3	-12,8 ± 1,2	-13,0
Vår	-16,5 ± 5,0	-18,3 ± 5,4	-12,0 ± 4,8	-14,9 ± 3,1	-13,2
Höst	-16,8 ± 3,5	-18,7 ± 5,7	-8,9 ± 3,9	-13,9 ± 2,3	-13,6
Jul	-17,4 ± 2,9	-9,7 ± 5,3	-12,8 ± 3,6	-14,4 ± 2,1	-13,2
Antal pris-observationer	6 973 st	4 251 st	9 980 st	21 204 st	

Källa: SCB

⁴ Osäkerhetstal är ett uttryck för den variabilitet i resultaten som uppstår på grund av urval. Se vidare avsnitt 5.1.

⁵ Gäller kalenderåret 2001 till 2002.

Tabell 2.2 Prisutveckling på böcker i bokklubbarnas medlemstidningar år 2001–2002. Procent

	Skön	Barn	Fack	Samtliga	Inflationsjusterad momssänkning
Totalt	-12,4 ± 1,6	-6,6 ± 3,1	-9,4 ± 2,6	-10,3 ± 0,9	-13,3 ⁷
Antal prisobservationer	2 286 st	972 st	3 694 st	6 952 st	

Källa: SCB

Resultat – Butikspriser

Sammantaget över skön-, barn- och facklitteratur var priserna i butik för hela året i genomsnitt 13,8 ± 1,0 procent lägre under år 2002 jämfört med 2001. Priserna på skönlitteratur var i genomsnitt 15,5 ± 1,5 procent lägre under 2002. För barnböcker var priserna under motsvarande period i genomsnitt 14,4 ± 2,2 procent lägre och för facklitteratur i genomsnitt 11,3 ± 1,6 procent lägre jämfört med 2001.

Resultat – Bokklubbar

Sammantaget över skön-, barn- och facklitteratur var priserna i bokklubbarnas medlemstidningar under år

2002 10,3 ± 0,9 procent lägre jämfört med 2001. Priset på skönlitterära böcker var i genomsnitt 12,4 ± 1,6 procent lägre under perioden januari–december 2002 jämfört med januari–december 2001. För barnböcker var priserna under motsvarande period i genomsnitt 6,6 ± 3,1 procent lägre och för fackböcker i genomsnitt 9,4 ± 2,6 procent lägre.

Beräkningen inkluderar en – för år 2001 respektive 2002 – genomsnittlig expeditionsavgift som en bokklubsmedlem erlägger per köp. Även expeditionsavgiften omfattas av momssänkningen.

I Bokpriskommissionens direktiv framgår att staten har som mål att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur, samt att öka tillgången till och

valt att väga alla böcker i bokklubbarnas medlems-tidningar lika. Det innebär att alla böcker inom respektive litteraturgenre och bokklubb har samma tyngd/betydelse i beräkningen, oavsett om de svarar för en stor eller liten del av bokklubbens omsättning.⁶

Tillvägagångssätt – Böcker

Butikspriser

Vid mätning av priser i butik för tidsperioderna 2001 jämfört med 2002, har bokhandlar valts ut genom ett systematiskt urval från tidskriften *Svensk bokbransch matrikel 2001/2002*. Totalt ingår 64 stycken bokhandlar i urvalet. De bokhandlar som ingår i urvalet har kontaktats för information om hur bokpriser sätts i den specifika bokhandeln.

Prisuppgifter för år 2001 och 2002 har inhämtats från de bokhandlar som ingår i urvalet och som har egenskaperna: är sortimentsbokhandlar och lokaliserade i Sverige, samt kan ange butikskatalog vars priser man följer. Dessa utgör 54 av de 64 ursprungliga bokhandlarna. Det inhämtade prismaterialet består

⁶ Några bokklubbar har framfört önskemål om att böckerna i deras medlemstidningar skall viktas efter ekonomisk betydelse, eftersom huvudboken utgör den största delen av bokklubbarnas försäljning. Denna synpunkt har beaktats såtillvida att vi här presenterar resultatet av en alternativ beräkning där huvudboken har beaktats separat och där hänsyn tagits till den del av omsättningen som huvudboken utgör samt dess genre. Se vidare den tekniska rapporten, avsnitt 5.1.1. Enligt denna beräkning var priserna sammantaget över skön-, barn- och facklitteratur 12,9 procent lägre 2002 jämfört med 2001 (skönlitteratur -15,9, barnlitteratur -3,4 och facklitteratur -9,6 procent). Osäkerhetstalen för dessa alternativa resultat är högst så stora som de i huvudberäkningen (se tabell 2.2).

⁷ Osäkerhetstalen för de uppmätta prisförändringarna kan antas överskatta den verkliga osäkerheten eftersom de prismätta tidskrifterna täcker en mycket stor del av konsumenternas tidskriftsinköp. Tidskrifter med liten omsättning och som är momspliktiga ingår ej i urvalet.

av samtliga bokkatalogpriser med undantag av priser för paketerbjudanden och samlingsvolymmer.

Prisjämförelsen görs mellan åren för jämförbara bokkategorier för respektive aktör. Till exempel jämförs medelpriser för faktaböcker för barn i en viss aktörs reaktalog 2001 med medelpriser för faktaböcker för barn i samma aktörs reaktalog 2002.

Bokklubbar

I prismätningen för bokklubbar ingår de 12 största bokklubbarna i Sverige. Prisjämförelse görs mellan titlar i bokklubbarnas medlemstidningar som presenterats under perioden januari – december 2001 respektive januari – december 2002. I prismätningen beaktas även bokklubbarnas expeditionsavgift till den del den belastar kostnaden för ett genomsnittligt bokinköp.

Pris som är förknippat med villkor eller motprestation utesluts (till exempel pris som gäller när man har varit medlem en viss tid eller redan gjort ett visst antal inköp).

Prisjämförelser mellan tidsperioderna görs för de tre huvudkategorierna skönlitteratur, barnböcker och fackböcker för respektive bokklubb och vägs ihop för de tre kategorierna över samtliga bokklubbar efter antalet medlemmar.

Kvalitetsklassning görs av titlar efter bandtyp, sidantal och illustrationer. Se vidare *avsnitt 5.1.1* nedan.

Felkällor

Liksom alla statistiska undersökningar kan även denna prismätning vara behäftad med felkällor. Tre möjliga felkällor, utöver de urvalsfel som avspeglas i de redovisade osäkerhetstalen, kan särskilt påpekas:

A: Katalogpriser överensstämmer inte alltid med pris i butik.

B: Vissa litteraturkategorier och försäljningskanaler ingår inte i undersökningen.

C: Böckers beskaffenhet och kvalitet förändras över tiden så att den valda metoden inte helt förmår skilja prisförändringar från kvalitetsförändringar.

En mer utförlig redogörelse för beräkningen av prisförändring avseende böcker i butik respektive bokklubbar liksom för felkällornas betydelse presenteras i *avsnitt 5.1.1*.

Resultat – Tidskrifter

Prisförändringen på tidskrifter presenteras i *tabell 2.3*. Priserna avser en sammanvägning av lösnummerprisernas och abonnemangsprisernas utveckling. Indelningen av tidskrifterna grundas på en indelning av Tidningsstatistik AB men är modifierad av SCB så att en viss tidskrift endast ingår i en grupp.

De momssänkta tidskrifterna har under perioden oktober 2001–oktober 2002 i genomsnitt minskat i pris med $10,3 \pm 0,8$ procent. Skillnaderna mellan lösnummerprisernas och abonnemangsprisernas genomsnittliga utveckling är mycket små och redovisas inte här.

Skillnaderna mellan grupperna är i allmänhet inte statistiskt signifikanta. Datortidskrifterna och de tidskrifter som representerar ekonomi, teknik, hobby och foto har dock en prissänkning som är signifikant mindre än genomsnittet, medan familje- och damtidningarnas prissänkning är signifikant större än snittet. De tidskrifter som ej påverkats av moms-sänkningen har ökat i pris med 4,4 procent.

Tillvägagångssätt – Tidskrifter

110 tidskrifter ingår i beräkningarna. Urvalet är gjort så att de som är omsättningsmässigt störst inkluderas. Såväl lösnummer- som abonnemangspris beaktas.

Priser – historisk utveckling

Nationella prisjämförelser

Prisökningstakten på böcker⁹ och tidskrifter (exklusive dagstidningar) har successivt ökat, från ungefär år 1982 fram till januari 2002, i förhållande till KPI totalt. I januari 2002 minskade skillnaden i prisökningstakt till följd av momssänkningen.

Under 1980-talet och en bit in på 1990-talet låg inflationen på relativt höga nivåer jämfört med idag, under vissa perioder över 10 procent. Den genomsnittliga inflationstakten, 12-månadersförändringen, var under perioden januari 1980 till och med december 1992 8,0 procent jämfört med 1,8 procent för perioden januari 1993 till och med november 2002.

En omläggning av den ekonomiska politiken och inrättandet av ett inflationsmål för penningpolitiken är troligen den viktigaste orsaken till denna nedgång i inflationen. Även andra politiska beslut har påverkat prisutvecklingen. Där kan nämnas sänkningen av momsen på livsmedel den första januari 1996 samt avregleringarna på el- och telemarknaderna under 1990-talets andra hälft.

Inflationsmålet från 19 november 1992 innebar att inflationen enligt måttet UND1, som beräknades av Riksbanken, inte skulle öka. Inflationsmålet förändrades 1995 till att inflationen enligt KPI ska begränsas till 2 procent med en accepterad avvikelse på ± 1 procentenhet.

Internationella prisjämförelser

Priserna på böcker har enligt HIKP¹⁰ sedan år 1995 ökat något snabbare i Sverige än för EU:s 15 medlemsländer. I januari 2002 sjönk priserna på böcker i Sverige till följd av momssänkningen. I Finland sänktes momsen på böcker från 22 till 12 procent år 1994 och till 8 procent år 1998. I Danmark är momsen på böcker 25 procent.

Prisutvecklingen för tidskrifter¹¹ i Sverige har i

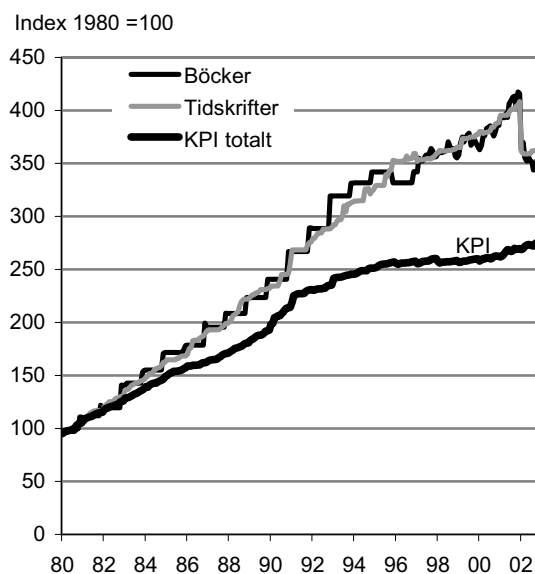
Tabell 2.3 Tidskrifternas prisutveckling oktober 2001 till oktober 2002, efter kategori. Procent

Tidskriftskategori	Prisförändring ⁷	Antal tidskrifter	Inflationsjusterad-momssänkning
Totalt momssänkta tidskrifter⁸	-10,3 ± 0,8	103	-13,1
Familje- och damtidningar	-11,9 ± 1,2	18	
Hem, bostad, trädgård	-9,6 ± 1,7	15	
Ekonomi, teknik, hobby, foto	-6,9 ± 3,2	11	
Idrott, motion, friluftsliv	-11,2 ± 2,4	8	
Datortidskrifter	-6,6 ± 2,3	8	
Motor	-10,0 ± 1,7	8	
Serietidningar	-9,4 ± 1,9	13	
Övriga momssänkta tidskrifter	-8,6 ± 2,2	22	
Totalt ej momssänkta tidskrifter	+4,4 ± 2,2	7	

Källa: SCB

Diagram 2.1.

Prisutvecklingen för böcker och populärtidskrifter enligt KPI samt KPI totalt

⁷ Osäkerhetstalen för de uppmätta prisförändringarna kan antas överskatta den verkliga osäkerheten eftersom de prismätta tidskrifterna täcker en mycket stor del av konsumenternas tidskriftsinköp. Tidskrifter med liten omsättning och som är momspliktiga ingår ej i urvalet.

⁸ På grund av att ett flertal tidskrifter, framför allt kulturtidskrifter och medlemstidskrifter, utges av ideella föreningar och därför inte är momspliktiga berörs de inte av momssänkningen.

⁹ Prismätningen för böcker i KPI tas fram genom att fem bokklubbar samt tio indikatorböcker i tio bokhandlar studeras. Variationer inom ett enskilt år i delindex för böcker i KPI bör tolkas med försiktighet på grund av begränsat urval. För den totala allmänna prisutvecklingen (KPI) har prisutvecklingen för böcker en begränsad betydelse.

¹⁰ De metoder och urval som tillämpas för beräkningen av bokprisutvecklingen inom olika EU-länder skiljer sig väsentligt åt vilket kan påverka jämförbarheten mellan länder. För Sveriges del bör variationen inom ett enskilt år tolkas med försiktighet.

¹¹ För Sverige avses tidskrifter exklusive dagstidningar. För EU 15, Finland och Danmark avses samtliga tidskrifter.

stort sett varit lika med prisutvecklingen för genomsnittet av EU:s 15 medlemsländer från år 1995 till år 1999. Därefter och fram till momssänkningen i januari 2002, då priserna sjönk, har prisutvecklingstakten varit något högre i Sverige.

Prismätning år 2002–2004

I syfte att mäta prisutvecklingen mellan 2002 och 2004 genomförs prismätningar i butik två gånger per år (april samt oktober). Vi beskriver kortfattat dessa

mätningar nedan. Resultat från dessa mätningar redovisas första gången i augusti 2003.

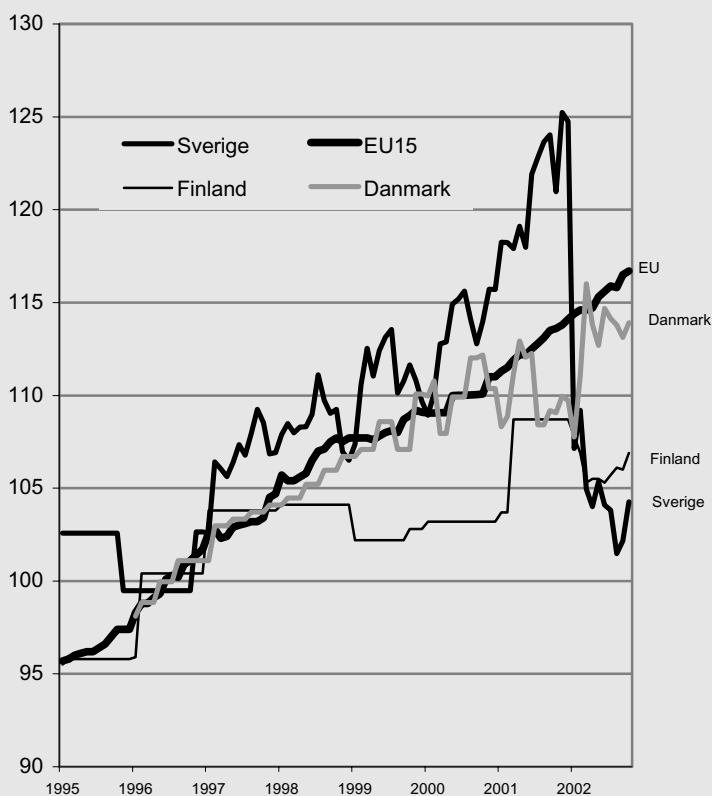
Utöver dessa mätningar fortsätter bokklubbs- samt tidskriftsprismätningar på samma sätt som beskrivits ovan.

Tillvägagångssätt – i butik

Bokprismätningar har genomförts i butik under april och oktober månad och kan delas in i tre grupper:

Diagram 2.2.

Index 1996 = 100

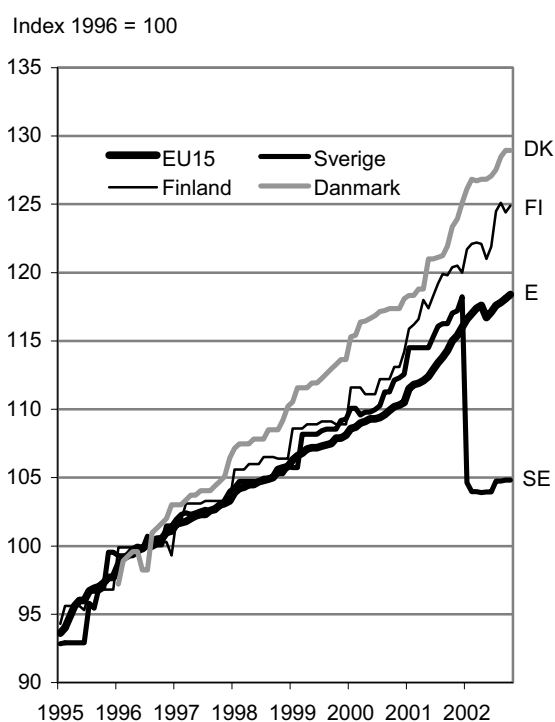

Källa: SCB samt Eurostat och nationella statistikbyråer inom EU

Prisutvecklingen på böcker i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Diagram 2.3

Prisutvecklingen på tidskrifter i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer, enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Källa: SCB samt Eurostat och nationella statistikbyråer inom EU

- A: Prismätning i 51 stycken slumpmässigt utvalda sortimentsbokhandlar och en pocketbutik.
 B: Prismätning i några större varuhus
 C: Prismätning i medelstor kiosk och livsmedelsbutik

Prismätning A har genomförts av SCB:s fältarbetare i ett urval av sortimentsbokhandlar plus en pocketboksbutik, samtliga valda med sannolikhetsurval ur SCB:s företagsregister. Prismätning A omfattar ett urval av 1 000 boktitlar, som har fördelats mellan bokhandlar enligt ett särskilt mönster. Vid redovisning av

prismätning A kommer hänsyn att tas till att en titel som i början av året är inbunden senare under året kan ges ut som kartonnage och ännu något senare som pocket. I möjligaste mån är det den senast utgivna bandtypen för en specifik titel som prismäts.

Prismätning B har ett urval av titlar dragna genom ett systematiskt urval från den population av titlar, cirka 1 000 stycken per varuhus, som saluförs av respektive varuhuskedja. Urvalet av prismätta titlar är cirka 300 stycken per varuhus men varierar mellan varuhus. Eftersom titeluppsättning och pris inte varierar mellan butiker inom varuhuskedjor har det varit möjligt att begränsa antalet undersökta försäljningsställen till en per kedja.

Prismätning C har genomförts som en total undersökning av samtliga titlar hos aktuella försäljningsställen. I denna prismätning är samtliga titlar pocketböcker, priset för identiska titlar är dessutom det samma inom företagets alla butiker. Därmed är det möjligt att begränsa prismätningen till två försäljningsställen. Antalet prismätta titlar är i snitt 115 stycken.

Tillvägagångssätt – Internet

Denna prismätning är genomförd på samma urval av titlar som prismätning A. De Internetbokhandlar som ingår i undersökningen har alla egenskapen att de är Sverigebaserade och väl sorterade, det vill säga saluför titlar utgivna av svenska förlag samt av alla kategorier. Drygt hälften av de som ingår i urvalet är endast Internetbaserade, det vill säga saluför titlar endast över Internet, resterande saluför titlar även i reguljära butiker.

Ekonomisk utveckling i bok- och tidskriftsbranschen

Som ett komplement till prisutvecklingen för böcker och tidskrifter, kommer SCB att följa ekonomisk utveckling för grupper av företag som framställer, distribuerar och säljer böcker och tidskrifter.

Fler läser tidningar än böcker

NORDICOM-Sverige, knutet till Göteborgs Universitet, har anlåtats av SCB för att ge en bild av bok- och tidskriftsläsandets utveckling i Sverige. NORDICOM:s redovisning återges delvis i det följande. Den fullständiga redovisningen finns på SCB:s hemsida: www.scb.se

Andelen tidskriftsläsare en genomsnittlig vecka uppgår till drygt 75 procent. Läsningen har ökat något under det senaste decenniet men utmärks ändå av stabilitet i ett längre perspektiv. Det är otvetydigt så att fler läser tidskrifter än böcker – 15 procent fler läser tidskrifter än böcker en genomsnittlig vecka.

När det gäller bokläsning ligger Sverige mycket högt jämfört med andra europeiska länder men det är inte riktigt samma bild som framträder för tidskriftsläsningen. Finland och även Danmark uppvisar betydligt högre andelar och ligger därmed långt över genomsnittet för Europa medan Sverige ligger nära genomsnittstalet (vad gäller läser en gång i veckan eller oftare). Om alla item som gäller läsning av tidskrifter läggs ihop hamnar Sverige dock på i stort sett samma siffra som Danmark. Det är endast Finland och Tyskland som uppvisar högre andelar. Att tidskriftsläsningen ligger så högt i Finland brukar förklaras med den stora andelen tidskriftsprenumerationer till skillnad från Sverige där lösnummerförsäljningen är omfattande. I Finland råder momsbefrielse på prenumerationer men en 22-procentig moms på lösnummerförsäljning, vilket gör att fler prenumererar och på så sätt får tidskrifterna regelbundet hem i brevlådan.

I sammanhanget skall dock påpekas att det är betydligt svårare att mäta tidskriftsläsning än t ex bokläsning – tidskrift är ett mångtydigt och därmed oklart begrepp. Därför blir resultatet för tidskriftsläsning i mångnationella undersökningar än osäkrare. Det är också nödvändigt att skilja mellan vecko-/

månadstidningar och special-/facktidskrifter för att få meningsfulla resultat.

Läsning av vecko-/månadstidningar

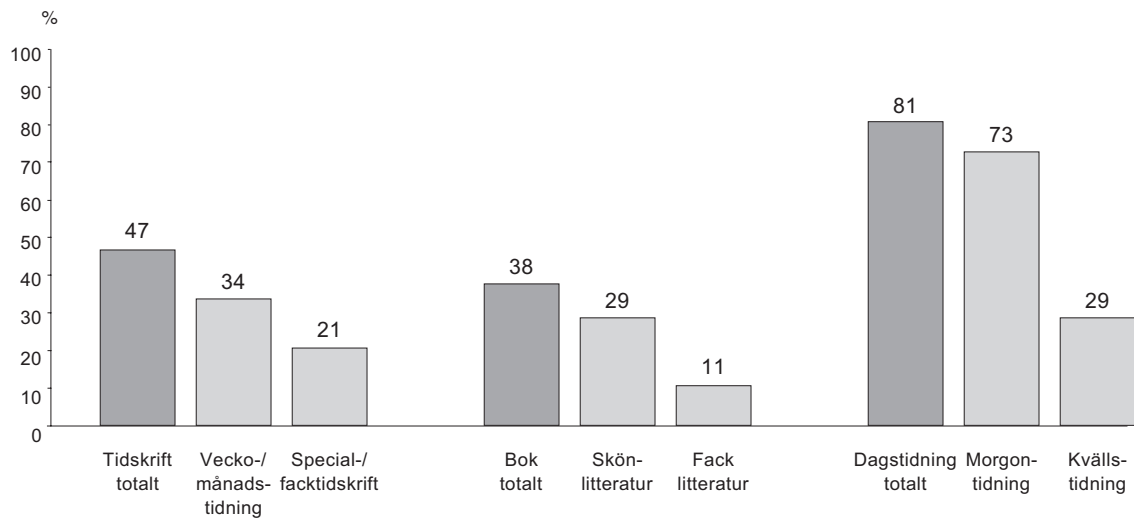
Drygt var tredje svensk mellan 9 och 79 år läser någon vecko- eller månadstidning en genomsnittlig dag medan var femte läser special-/facktidskrifter. Det är lika vanligt att läsa vecko-/månadstidningar som att använda Internet, och det är fler som ägnar sig åt läsning av vecko-/månadstidningar än åt läsning av t ex kvällstidningar en vanlig dag.

Vecko- och månadstidningarna uppvisar en högre räckvidd för grupperna kvinnor och äldre. I förhållande till special-/facktidskrifter har vecko-/månadstidningar en yngre publik. Bland vuxna kvinnor läser 40 procent någon vecko- eller månadstidning en genomsnittlig dag medan andelen läsare i åldersgruppen 55 till 64 år är 40 procent och i den äldsta gruppen, 65 till 79 år, 46 procent. Vecko- och månadstidningsläsningen ligger något lägre i storstadsregionerna. Lågutbildade är läsare i större utsträckning än högutbildade.

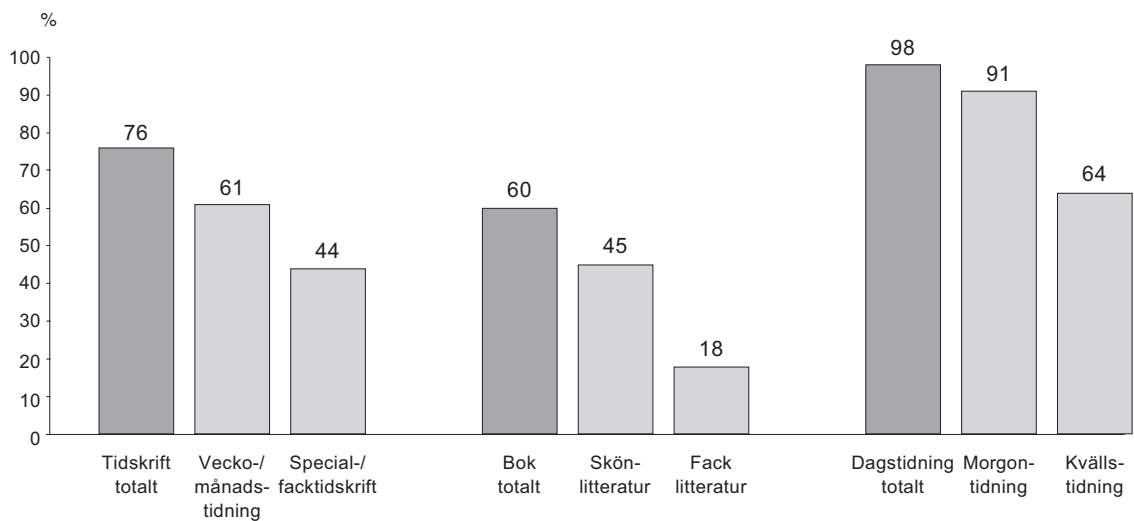
Läsningen av vecko-/månadstidningar har legat relativt stabilt sedan Mediebarometerens start. Resultaten från de senaste mätåren kan tyda på att en ökning skett. Den är ungefär lika stor i de flesta grupper. Men det kan också vara så att förändringar även påverkas av vad människor uppfattar som vecko- och månadstidningar.

När det gäller medier som böcker och tidskrifter kan gårdagen uppfattas som ett något missvisande mått – det är mer rättvisande att mäta veckoräckvidd för dessa medier. Drygt 60 procent av svenskarna läser någon vecko- eller månadstidning under en genomsnittlig vecka – böcker har samma veckoräckvidd. I relation till hur ofta vecko-/månadstidningar utkommer ligger räckvidden på en jämförelsevis hög nivå. En majoritet i samtliga grupper – kön, ålder, utbildning – har läst vecko- eller månadspress under

Andel som läser olika tryckta medier i befolkningen 9-79 år en genomsnittlig *dag* 2001. Procent

Andel som läser tryckta medier i befolkningen 9-79 år en genomsnittlig *vecka* 2001. Procent

en vecka. Läsarna håller sig normalt till endast en vecko- eller månadstidning en genomsnittlig dag, det är endast 6 procent av befolkningen som läser eller tittar i fler än en tidning.

Andelen som någon gång per månad läser någon vecko- eller månadstidning ligger i alla grupper över 80 procent – med undantag av männen där andelen är 78 procent. Det finns en svag ökning när det gäller den samlade månadsräckvidden, särskilt bland medelålders och högutbildade.

Läsning av olika vecko-/månadstidningar

Familjetidningarna har traditionellt haft störst veckoräckvidd. En femtedel av befolkningen läser någon sådan tidning en genomsnittlig vecka. Bland de äldsta är andelen dubbelt så stor (41 procent). Andelen kvinnliga familjetidningsläsare är i det närmaste tre gånger högre än andelen manliga. Trots mycket stora förändringar på marknaden har den traditionella veckopressen fortfarande en stark ställning bland läsarna.

Det ökade utbudet av specialtidningar har, med stor sannolikhet, bidragit till att veckoräckvidden för denna typ av tidningar har ökat under senare år. 2001 är den samlade räckvidden för dessa tidningar högre än för familjetidningarna. Denna tidningsgrupp skiljer sig från övriga genom att ha en högre andel manliga än kvinnliga läsare och den har sin tyngdpunkt bland unga och medelålders personer, i motsats till veckopressens äldre läsare.

Ungdomstidningar når en femtedel av sin målgrupp en genomsnittlig vecka och serietidningarna når närmare en tredjedel av barnen mellan 9 och 14 år.

Läsning av special- eller facktidskrifter

Närmare var fjärde vuxen svensk läser special- och facktidskrifter en genomsnittlig dag. Veckoräckvidden är 44 procent vilket kan jämföras med 60 procent vad gäller böcker.

Såväl utbildning och ålder som kön och sociala faktorer inverkar på benägenheten att läsa special- och facktidskrifter liksom facklitteratur. Tidskrifterna var tidigare i första hand männens medium. De senaste årens resultat pekar dock på en viss utjämning mellan män och kvinnor. Läsningen är mest utbredd bland medelålders personer. En svag ökning av räckvidden för special- och facktidskrifter kunde förmärkas åren kring år 2000.

Bland yrkesverksamma är andelen läsare större än i andra grupper. Andelen läsare ökar med utbildning: 35 procent av alla högutbildade läser någon special- eller facktidskrift en genomsnittlig dag jämfört med 16 procent bland de lågutbildade. Den högsta andelen finner vi bland högre tjänstemän och akademiker (41 procent), medan andelen i arbetarfamiljer är relativt låg (18 procent). Detta torde ha att göra med att facktidskrifter ofta är knutna till yrkesverksamhet inom tjänstemannayrken. En viss minskad läsning bland högutbildade kan dock förmärkas under senare år.

Den helt dominerande gruppen är de som tar del av endast *en* tidskrift under en genomsnittlig dag. Män, kvinnor och olika åldersgrupper skiljer sig inte nämnvärt åt i detta avseende. Andelen som läser mer än en tidskrift är dock störst bland högutbildade.

Närmare 45 procent av befolkningen läser eller tittar i minst någon special- eller facktidskrift en genomsnittlig vecka. I de yrkesverksamma åldrarna och bland högutbildade är över 50 procent "veckoläsare".

Andelen läsare av minst en tidskrift under en månad är 67 procent. Variationerna mellan olika grupper är stor – från 18 procent i åldersgruppen 9 till 14 år till 86 procent bland de högutbildade.

Läsning av olika special-/facktidskrifter

Special- och facktidskriftsmarknaden uppvisar betydande variationer. Organisations- och medlemstidskrifter samt facktidskrifter inriktade på yrkesområden har störst veckoräckvidd av alla tidskrifter. Bland

Andel som läser special-/facktidsskrift i befolkningen 9-79 år en genomsnittlig dag 1991–2001. Procent

	Totalt	Kön		Ålder					Utbildning (16-79 år)		
		Män	Kvinnor	9-14	15-24	25-44	45-64	65-79	Låg	Mellan	Hög
1991	26	30	22	12	21	31	30	20	19	30	43
1992	24	25	22	19	23	23	25	28	24	23	26
1993	28	34	23	13	25	29	36	22	22	30	43
1994	31	36	26	17	21	34	40	27	26	30	52
1995	29	34	24	10	26	31	36	23	22	29	47
1996	28	31	24	8	22	31	38	18	21	28	45
1997	26	31	23	12	19	28	33	24	21	26	41
1998	27	29	25	11	17	29	36	25	21	26	44
1999	28	31	25	10	18	30	36	29	24	31	41
2000	32	35	29	15	22	36	38	28	25	34	36
2001	21	24	19	6	16	24	27	18	16	20	35

Anm: I frågeformuleringarna har sedan 1994 ingått förtydliganden när det gäller typ av tidning/tidskrift, vilket sannolikt har bidragit till att användningen av dessa ligger på en högre nivå efter 1994. I frågeformuleringen 2001 har ingått förtydliganden när det gäller typ av tidning/tidskrift vilket sannolikt har bidragit till en uppgiven minskad användning av special-/facktidsskrifter.

vuxna i yrkesverksam ålder är räckvidden för dessa två tidskriftsgrupper störst. Facktidsskrifterna är primärt inriktade på olika yrkesgrupper och branscher vilket visar sig i att räckvidden är klart störst i yrkesverksamma åldrar, liksom det finns en stor skillnad mellan låg- och högutbildade.

Marknaden för specialtidsskrifter inriktade på olika intresseområden, t ex historia och ekonomi, expanderade i början på 1990-talet. De senaste åren har pekat mot en vikande trend. I dag når specialtidsskrifterna en tiondel av befolkningen en genomsnittlig vecka, bland högutbildade gäller detta en sjättedel. Endast tre procent av befolkningen uppger att de läser någon kulturtidskrift.

Tid som ägnas tidskriftsläsning

Bruttotiden för svenskarnas medieanvändning en genomsnittlig dag är 6 timmar och fyra minuter. Med

bruttotid menas summan av den självuppskattade tiden för användning av enskilda medier och måttet tar inte hänsyn till att man kan använda flera medier samtidigt, t ex lyssna på musik när man läser en tidskrift.

Svenskarnas bruttotid för medieanvändning har varit relativt stabil sedan mitten av 1980-talet. Radio (35 procent) och TV (28 procent) dominerar den tid som ägnas massmedier. Ljudmedierna (radio, CD, ljudkassett) står tillsammans för 43 procent av den tid befolkningen ägnar åt medier en genomsnittlig dag. Motsvarande siffra för rörliga bilder (TV, video, bio) är 32 procent. Den tid som ägnas de tryckta medierna – böcker, tidskrifter, dagspress – uppgår till närmare 20 procent av medietiden. Tidskrifterna står för 4 procent av medietiden – ungefär samma som videoanvändningen och endast ett par procentenheter från bok- och Internet-användningen. Tidskriften läses något kortare tid en genomsnittlig dag

än t ex boken och morgontidningen, som är de tryckta medier som läses längst tid.

En svag nedgång kan noteras för de tryckta mediernas andel av medietiden under de senaste fem åren – det gäller även tidskrifterna – men den tycks ha avstannat om man ser till de senaste årens resultat. Det kan tyckas anmärkningsvärt att de tryckta medierna hävdar sig så väl med tanke på de drastiska förändringar som skett i medielandskapet under det senaste årtiondet. I det sammanhanget spelar den lästradition som finns i Sverige stor roll. Tidig läskunnighet i befolkningen, en stark press och folkbiblioteken är viktiga förklaringsfaktorer. Dessutom vet vi att människors grundläggande vanor förändras mycket långsamt.

Den samlade bruttotiden för medier ökar i huvudsak med ålder. Bland barn är den samlade medietiden drygt fyra timmar en genomsnittlig dag, bland ålderspensionärerna ca sju timmar. Den andel av bruttotiden som avsätts för läsning är lägst, ca 16 procent, bland personer mellan 15 och 44 år. Bland de yngsta och bland personer över 45 år är den ca 20 procent eller högre. Bland de yngsta rör det sig huvudsakligen om böcker, bland de äldsta om dagstidningar. Den tid som ägnas tidskrifter varierar från tre procent av ungdomars medietid till fem procent av pensionärernas medietid.

Den bruttotid som ägnas åt medier skiljer sig relativt lite åt mellan män och kvinnor. Tryckta medier, som böcker och tidskrifter, har en något högre andel av medietiden bland kvinnor. Det gäller framförallt den tid som ägnas vecko- och månadstidningar.

Lästid bland läsarna av vecko- och månadstidningar

Läsarna avsätter i genomsnitt 36 minuter åt vecko-/ månadstidningar under en genomsnittlig dag. Vilket kan jämföras med 62 minuter för böcker. Liksom för de flesta medier ökar den tid som ägnas vecko- och månadspress med ålder. Skillnaderna mellan dem

som läser längst och dem som läser kortast tid är, med vissa undantag, relativt små. De yngre ägnar tidningarna mindre tid än andra och de äldres lästid ligger klart över genomsnittet. En femtedel av befolkningen ägnar vecko- eller månadstidningarna som mest 30 minuter och något färre läser vecko- eller månadstidning i mer än 30 minuter en genomsnittlig dag. De som avsätter en timme eller mer är mycket få. De äldre utmärker sig något genom att i större utsträckning ägna mer tid åt tidningen än andra grupper. De senaste åren har lästiden legat på samma nivå med mindre fluktuationer mellan åren. Detta mönster kan skönjas i så gott som alla grupper även om mäns lästid är något stabilare än andra grupper.

Lästid bland läsarna av special- och fack-tidskrifter

Läsarna avsätter 26 minuter åt special- och fack-tidskrifter en genomsnittlig dag – det är tio minuter kortare tid jämfört med lästiden för vecko-/månadstidningar. Lästiden varierar endast marginellt mellan olika grupper. De äldsta läsarna ägnar emellertid något längre tid åt tidskrifter än vad andra grupper gör.

Lästiden har de senaste tio åren, med något undantag, varit kring knappt 30 minuter en genomsnittlig dag. Bland män och i den yngre medelåldern synes lästiden ha minskat något under det senaste decenniet medan den bland kvinnor och äldre har varit mer stabil.

15 procent av befolkningen läser special- och fack-tidskrifter som mest 30 minuter en genomsnittlig dag medan 6 procent läser mer än 30 minuter. De äldre och de högutbildade utmärker sig genom att de i större utsträckning läser mer än 30 minuter.

Medievanor bland tidskriftsläsare

De som en genomsnittlig dag 2001 har läst i någon tidskrift, oavsett om det rör sig om vecko-/månadstidningar eller special-/fack-tidskrifter, har i större ut-

sträckning – det gäller särskilt män – än övriga läst morgontidningar och böcker, använt Internet samt lyssnat på CD. Däremot har de i mindre grad läst kvällstidningar. TV- och videotittande är i stort sett på samma nivå bland dem som läst i någon tidskrift som bland dem som inte gjort det. Mönstret var ungefär detsamma 1995 – bokläsningen och radiolyssnandet är dock något lägre bland tidskriftsläsarna 2001 än 1995, samtidigt som Internet har tillkommit.

Hur man tar del av andra medier har också att göra med vilken typ av tidskrifter man läser. Exempelvis är Internetanvändningen i hemmet i högre grad kopplad till läsning av special-/facktidningar än till läsning av vecko-/månadstidningar. 32 procent av special-/facktidningsläsarna använder nätet en genomsnittlig dag, medan motsvarande siffra för vecko-/månadstidningsläsaren är 26 procent. Om man ser till dem som läst någon vecko-/månadstidning en genomsnittlig dag, men ingen special-/facktidning, är nätanvändningen i hemmet endast något högre än bland dem som inte alls läser tidskrifter (ca 22–24%). Det finns ett motsvarande mönster för persondatoranvändning, morgontidningsläsning och läsning av böcker, medan det omvända förhållandet gäller för kvällspress och television; i det senare fallet är det som läst vecko-/månadstidning men inte special-/facktidningar som ligger över snittet.

Skillnaderna i medieexponering mellan dem som har läst i någon tidskrift och de som inte gjort det är större än när det gäller t ex bokläsning och inte sällan finns förklaringen att hämta i utbildningsnivå – högre utbildning ligger t ex bakom den högre bok- och Internetanvändningen bland läsare av special-/fackpress. Vi kan också se att i alla åldrar är CD-lyssnandet högre bland tidskriftsläsarna, men att det är framför allt gruppen 25–44 år som skiljer ut sig – samma gäller för bokläsarna. För radio är skillnaderna marginella – möjligen men undantag för de äldre tidskrifts-

läsarna där radiolyssnandet är något högre än för övriga grupper. För läsning av morgontidningar och böcker samt Internetanvändning finns det ett positivt samband med tidskriftsläsning, främst bland yngre, medan sambandet är svagt negativt för kvällspress och för TV i de yngre åldersgrupperna.

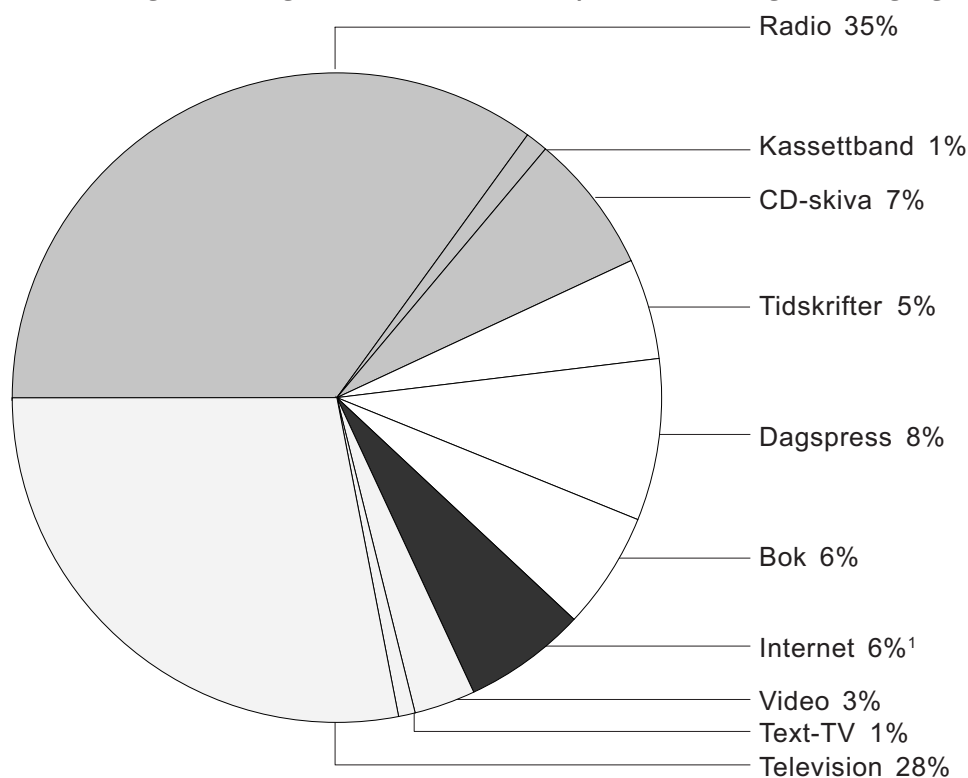
Medietiden

Tidskriftsläsaren ägnar mindre del av sin bruttomedietid åt radio och TV än de gör som inte läser tidskrifter – det är samma mönster som för bokläsarna. Bland dem som inte läser tidskrifter ligger 37 procent av genomsnittliga medietiden på radio, medan den för läsarna ligger på ca 33 procent. För TV går tendensen i samma riktning: 31 procent bland dem som inte läst någon bok och 27 procent bland tidskriftsläsarna. Det är framför allt icke tidskriftsläsande män och ungdomar som ägnar en större andel av sin medietid åt radio och TV.

Läsarna av vecko-/månadstidningar ägnar radion 2 timmar och 10 minuter en genomsnittlig dag och motsvarande tid för läsarna av special-/facktidningar är 2 timmar och fyra minuter – det är betydligt längre tid än den tid bokläsaren ägnar åt radio en vanlig dag. Samma gäller för TV där vecko-/månadstidningsläsarnas TV-tid en genomsnittlig dag uppgår till 1 timma och 47 minuter och motsvarande tid för läsare av special-/facktidningar är 2 minuter kortare. Bokläsarens TV-tid ligger kring drygt 90 minuter en genomsnittlig dag, d v s den liknar i hög grad icke tidskriftsläsarens medietid.

Oavsett om man är vecko-/månadstidningsläsare eller special-/fackpressläsare avsätter man ungefär lika lång tid åt bokläsning – kring 26–27 minuter, d v s några minuter längre tid än de som inte läser tidskrifter. Samma gäller läsning av morgontidningar. Vi talar dock här om genomsnittsskillnader som endast ligger mellan 2 och 6 minuter. Andelen för Internet är i stort sett densamma. Om vi går tillbaka sex år i

Den bruttotid som befolkningen 9-79 år ägnar åt massmedier fördelad på olika medier en genomsnittlig dag 2001. Procent

1. Med användningstid för Internet avses den samlade användningen i hemmet, på arbetet, i skolan och på annan plats.

Anm: Den totala tid som allmänheten ägnar åt massmedier är en summering av den tid som avsättes för varje medium. Den totala tiden tar följaktligen inte hänsyn till att två medier kan ha använts samtidigt. Det innebär att både tiden för läsning av morgonpress och tiden för radiolyssnande räknats in även om läsningen av morgontidningen skett samtidigt som radiolyssnandet. Läses morgontidningen i 30 minuter vid frukost och radion samtidigt står på betyder det följaktligen 30 minuters radiolyssnande och 30 minuters morgonpressläsning, vilket summeras till 60 minuter. Den tid som allmänheten avsätter för bio ingår inte i diagrammet.

tiden är mönstret i stort sett oförändrade med undantag för Internet. Den samlade medietiden har dock ökat för tidskriftsläsaren från 361 minuter till 379 minuter.

Generellt ägnar special-/facktidningsläsaren något längre tid åt både tryckta medier och andra medier än vad vecko-/månadstidningsläsaren gör – men skill-

naderna är små. Den samlade medietiden för läsare av vecko-/månadstidningar en genomsnittlig dag är 402 minuter och för läsare av special-/fackpress 410 minuter. Detta kan jämföras med befolkningens genomsnittliga bruttomedietid: 364 minuter. Bokläsarens genomsnittliga bruttomedietid 2001 var 378 minuter.

Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser

I vår första delrapport *Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter*, som överlämnades till Kulturministern den 2 juli 2002, redovisade vi utvecklingen under det första halvåret efter beslutet att sänka mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m från 25 procent till 6 procent. Våra slutsatser för det första halvåret sammanfattas i förordet till föreliggande rapport.

Drygt ett år har förflutit sedan momsbeslutet och det finns nu möjlighet att göra iakttagelser för utvecklingen under hela året 2002.

I det underlag som SCB har ställt till Kommissionens förfogande görs en uppdatering av vårens prismätningar, vilket gör det möjligt att få en helhetsbild av de prisförändringar som inträffat under året 2002 i jämförelse med året 2001.

Låt oss inleda denna redovisning genom att notera och kommentera de metoder som har tillämpats för mätningarna av priserna på bok- och tidskriftsområdena. Vi kan på det sättet klargöra hur pass säkra våra iakttagelser och slutsatser kan anses vara. Därefter övergår vi till att markera våra iakttagelser rörande prisutvecklingen under året och redovisar vilka slutsatser som vi drar av denna utveckling. Avslutningsvis tar vi upp frågor som knyter an till läsvanor m m.

Mätmetoder och säkerheten i våra bedömningar

SCB:s prismätningar avseende *böcker i bokhandeln* grundar sig – liksom för vårperioden – på de konsumentinriktade bokkataloger som ett urval av Sveriges bokhandlar använder. Det är fyra katalogtyper som har studerats, nämligen rea-, vår-, höst- och julkataloger. Resultatet från dessa mätningar jämförs

med uppgifterna i motsvarande underlag från 2001. Parallellt har SCB under året också genomfört prisobservationer i butik. SCB:s underlag till Kommissionen kommer fr o m nästa rapport att grunda sig på dessa mätningar i butik.

Vi finner att redan den omständigheten att observationerna nu grundar sig på ett mer omfattande katalogunderlag, som har möjliggjort fler prisobservationer, gör bedömningen säkrare än i våras vad gäller prisutvecklingen på de böcker som säljs i bokhandeln. Statistiskt markeras detta av att

de s k osäkerhetstalen generellt sett har blivit lägre och iakttagelserna därmed mer tillförlitliga. Kommissionen står alltså på en fastare grund i sina bedömningar inom denna sektor än vad vi gjorde i våras.

Prisutvecklingen på böcker som säljs genom *bokklubbar* har mätts genom observationer i klubbarnas medlemstidningar. Det är en metod som kommer att tillämpas också i framtida mätningar. Säkerheten i mätningarna har liksom på bokhandelsområdet generellt sett ökat genom att granskningen nu omfattar hela året och

därmed har antalet prisobservationer i stort sett fördubblats.

Kommissionen finner att osäkerhetstalen för att bedöma prisutvecklingen vad gäller böcker i bokklubbsverksamheten i stort är desamma som för böcker som säljs i bokhandeln. Vi återkommer dock senare till frågan om det också finns andra omständigheter än de angivna som måste beaktas när man skall bedöma utfallet på bokklubbsområdet.

På *tidskriftsidan* har noteringarna huvudsakligen gjorts genom observationer i butik eller information

från Internet. Det är en metod som kommer att tillämpas på tidskrifterna också vid framtida mät-tillfällen.

Kommissionen kommenterade redan i våras att mätmetoderna för tidskrifterna då gav säkrare resultat än på bokområdet. Som vi nu har angivit har osäkerheten på bokområdet minskat medan tidskriftssektorn är oförändrad i det avseendet. Osäkerhets-talet för tidskriftssektorn är alltså generellt sett jämförbart med vad som gäller för de böcker som säljs över bokhandel eller i bokklubbar.

Den redovisade genomgången gör det uppenbart att Bokpriskommissionen står på relativt fast mark när vi nu skall dra våra slutsatser om hur de olika huvudgrupperna *generellt sett* har utvecklats prismä-sigt under året.

Mot den bakgrunden väljer vi att i den fortsatta genomgången av våra resultat inte ta upp osäkerhetsfaktorerna annat än när det är uppenbart att de kan spela större roll för bärigheten i våra iakttagelser och slutsatser. Det blir särskilt aktuellt när vi kommer in på bedömningar av de skilda bok- och tidskriftskategorierna inom resp. grupp där pris-observationerna i vissa fall kan vara relativt få och möjligheten att bedöma skillnaderna i moms-sänkningens genomslag måste ske med större försik-tighet. Närmare uppgifter om vilka osäkerhetstal som finns på de olika mätområdena framgår av det tabellmaterial som SCB har redovisat och som åter-ges i ett särskilt avsnitt i vår rapport. SCB:s redo-visning i sin helhet återfinns på SCB:s hemsida www.scb.se.

Det är angeläget att betona att våra iakttagelser och slutsatser avser genomsnittet för de olika granskade kategorierna inom respektive grupp. Det betyder att det kan finnas böcker, tidskrifter och aktörer inom de olika kategorierna som uppvisar resultat som är både bättre och sämre än detta genomsnitt. Det är dock inte möjligt för oss att uttala oss om

utfallet på andra nivåer än dem som redovisas i underlaget.

Iakttagelser

Redan i vårens rapport angav Kommissionen att vi vid granskningen av SCB:s underlag haft som utgångspunkt att en sänkning av moms på böcker och tidskrifter från 25 procent till 6 procent borde ge utrymme för en sänkning av prisnivån med *15,2 procent* under förutsättning att alla övriga omständigheter som påverkar prisnivån är lika.

Vi måste dock nu liksom i våras betona att vid bedömningen av om prissänkningen på böckerna och tidskrifterna uppnår denna nivå är det nödvändigt att väga in också andra faktorer.

Sålunda ledde den allmänna konsumentprisutvecklingen mellan åren 2001 och 2002, som är mätperioden för böcker, till prisökningar om 2,2 procent. För perioden oktober 2001 till oktober 2002, som är mätperiod för tidskrifter, har konsumentpriserna ökat med 2,5 procent. SCB har i sin redovisning beaktat denna generella prisökning när man har skapat en sk inflationsjusterad momssänkning. För att en bok skall anses ha prissänkts till den nivå som momssänkningen motiverar skall den alltså uppvisa ett sänkt pris om *13,3 procent*. Motsvarande siffra för tidskrifterna är *13,1 procent*. Det är alltså "måttstockarna" för genomgångarna av mätning-resultaten inom de olika områdena. För närmare beskrivning av beräkningsgången hänvisas till SCB:s rapport.

Viss hänsyn till den osäkerhet som följer av mät-förutsättningarna måste också tas. Osäkerheten aktualiseras särskilt när man tittar på skillnaderna i momssänkningens genomslag på de olika bok- och tidskriftskategorierna.

Från de angivna utgångspunkterna kan vi göra följande iakttagelser.

Sammantaget har *böcker*, dvs. bokhandelns och

bokklubbarnas, totalt minskat i pris med 12,7 procent mellan 2001 och 2002.

Om man separerar bokhandelns och bokklubbar-
nas böcker finner vi dock att böckerna över **bokhandeln** har prissänkts med 13,8 procent medan **bokklubbarnas** sänkning begränsas till 10,3 procent. Om särskild vikt läggs vid den s.k. huvudbokens försäljningsandel kan resultatet bli ett annat för bokklubbarna. Vi återkommer till detta i våra slutsatser.

Om vi tittar på de olika *bokkategorierna* inom dessa grupper finner vi dock betydande skillnader i momsänkningens genomslag.

Inom **bokhandelsområdet** har *skönlitteraturen* sänkts med 15,5 procent medan sänkningen för *facklitteraturen* ligger på en lägre nivå –11,3 procent. Utfallet vad gäller *barnböckerna* påverkas av ett relativt högt osäkerhetstal. Sänkningen uppgår till 14,4 procent.

På **bokklubbområdet** är differenserna än större mellan de olika kategorierna. *Skönlitteraturen* uppvisar den mest markanta prissänkningen på 12,4 procent. Vad gäller *fack-* och *barnlitteratur* är siffrorna lägre: *fackböckerna* 9,4 procent och *barnböckerna* 6,6 procent, i båda fallen med relativt höga osäkerhetstal.

Som nämnts skulle ett fullständigt genomslag av momsänkningen på **tidskriftsområdet** kunna avläsas i prissänkningar om minst 13,1 procent. Sänkningen begränsas dock generellt till 10,3 procent.

Liksom inom bokområdet är dock genomslaget av momsänkningen för de olika *tidskriftskategorierna* mycket varierande.

Bäst resultat uppvisar *familje- och damtidningarna* med 11,9 procent. Också för tidskrifter inom områdena *idrott, motion och friluftsliv* har momsänkningen ett relativt tydligt genomslag med 11,2 procent. Klart under genomsnittet för tidskriftsområdet finner vi *datortidskrifter* och tidskrifter som representerar *ekonomi, teknik, hobby och foto* med

sänkningar som begränsas till 6,6 resp. 6,9. Utöver de differenser som här har påtalats kan det vara vanskligt att närmare precisera mindre skillnader mellan de olika tidskriftskategorierna. Kommissionen noterar dock att sänkningstalet för *serietidningar* är 9,4 procent.

SCB:s underlag tyder på att **försäljningen av böcker och tidskrifter** har ökat betydligt under de tio första månaderna av år 2002 – sannolikt med mer än 14 procent. Vi noterade redan i våras att ca 15 procent av befolkningen hade ökat sina bok- och tidskriftsinköp.

Slutsatser

Liksom i vår genomgång i våras av genomslaget av momsänkningen på prissättningen inom bokområdet finner vi skillnader mellan å ena sidan de böcker som säljs över bokhandel och de som saluförs över bokklubbarna. Låt oss först dra våra slutsatser vad gäller prissättningen av de böcker som säljs över bokhandeln.

Generellt sett finner vi att **bokhandelns** prissänkning på 13,8 procent överträffar det mål som momsänkningen minst borde leda till, dvs en sänkning med 13,3 procent. Då har vi beaktat konsekvenserna av den allmänna konsumentprisutvecklingen mellan åren 2001 och 2002. Vi har också noterat att osäkerhetstalet är relativt lågt.

Resultatet för bokhandeln bygger i hög utsträckning på ett mycket gott genomslag av momsänkningen för *skönlitteraturen*, 15,5 procent, och även för *barnböckerna*, 14,4 procent. Klart är dock att momsänkningen inte har fått fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar för *facklitteratur*. Det fattas någon eller några procentenheter för att uppnå målet.

Böckerna som säljs genom **bokklubbarna** har generellt sett inte uppnått sänkningmålet enligt SCB:s mätningar. Här skiljer det på cirka 3 procentenheter

för att man skall kunna tala om fullt genomslag av momssänkningen.

Kommissionen anser att det kan finnas anledning att lite närmare analysera detta utfall med hänsyn till de särdrag som bokklubbsverksamheten uppvisar. Följande kan då konstateras:

Redan i vår första rapport fann vi anledning att kommentera utfallet för bokklubbarna genom att hänvisa till att resultatet kunde ha påverkats av den omständigheten att inte alla aktörer i branschen noterat att momssänkningen också omfattar expeditionsavgifterna. Enligt uppgift är så fortfarande fallet.

Låt oss först konstatera att differenserna mellan de olika bokkategorierna är betydligt större här än för de böcker som säljs över bokhandel. Medan *skönlitteraturen* uppvisar en relativt stor sänkning – 12,4 procent – ligger genomslaget på både *fack-* och *barnlitteraturen* klart lägre – 9,4 resp. 6,4 procent. Prisobservationerna för barnböcker är dock relativt få och osäkerheten därmed hög. Det förefaller dock klart att ingen av de berörda bokkategorierna uppnår det uppställda prissänkingsmålet.

Ett antal bokklubbar har i kontakter med både SCB och Bokpriskommissionen betonat bokklubbsverksamhetens särart och särskilt pekat på betydelsen av den sk huvudboken i bokpaketen. Man har menat att det borde vara rimligt att böckerna i deras medlemstidningar viktas efter ekonomisk betydelse och att man alltså särskilt i mätningarna beaktar att huvudboken utgör den största delen av bokklubbarnas försäljning.

Bokpriskommissionen har inhämtat att huvudboken genomsnittligt uppgår till ca 50 procent av bokklubbarnas försäljning.

SCB har i sitt underlag till Kommissionen beaktat dessa synpunkter genom att som ett komplement redovisa konsekvenserna av om ett sådant betraktelsesätt skulle tillämpas i mätningarna. Utfallet skulle då innebära att prissänkningen för bokklubbsböckerna

generellt blev större – 12,9 procent mot 10,3 procent. Man konstaterar vidare att de skilda bokkategorierna uppvisar prissänkningar för *skönlitteraturen* på 15,9 procent och för *fack-* och *barnlitteraturen* på 9,6 resp. 3,4 procent. Osäkerhetstalet uppgår till högst 0,9 procent.

Om prisreduceringen på den i bokklubbsverksamheten dominerande huvudboken ges en annan tyngd i prismätningen och osäkerhetstalet beaktas får vi sålunda ett resultat som generellt möjligen skulle kunna innebära att prissänkningen inom bokklubbarna motsvarar fullt genomslag av momssänkningen.

Slutsatsen är alltså att momssänkningen kan få fullt genomslag i bokklubbarnas prisutveckling först om man beaktar den sk huvudbokens försäljningsandel. Om bokklubbarnas böcker granskas från samma utgångspunkter som gäller för böcker som säljs i bokhandeln uppnås generellt sett inte prisreduceringsmålet.

Resultatet för bokklubbarnas vidkommande har diskuterats ingående vid Kommissionens möten och det har funnits röster som har satt frågetecken för om undersökningarna ger en rättvisande bild av hur momssänkningen faktiskt har slagit i bokklubbsverksamheten.

Svenska Förläggareföreningen har via Temo AB presenterat en egen undersökning som ger en annan bild av prisutvecklingen på bokklubbsområdet.

Temo:s undersökning, som i denna del bygger på uppgifter från bokklubbar ägda av medlemsföretag i Svenska Förläggareföreningen, presenterades i slutet av december 2002 vilket gör att Bokpriskommissionen ännu inte har haft möjlighet att närmare analysera underlaget och slutsatserna i undersökningen. Vi räknar dock med att det skall ske i anslutning till det fortsatta arbetet med att följa och granska prisutvecklingen.

Kommissionen har på grundval av föreliggande un-

derlag ingen grund för andra slutsatser än dem som vi har redovisat. Av Kommissionens direktiv framgår att staten har som mål att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. Bokmoms-sänkningen bör därför slå igenom på alla böcker oavsett försäljningsandel. Vi vill dock uttrycka vår ambition att också fortsättningsvis fokusera på detta område för att ytterligare förstärka säkerheten i våra bedömningar.

Låt oss nu gå över till **tidskriftsområdet** för att dra våra slutsatser utifrån de iakttagelser som vi har gjort inom denna sektor.

Ett fullt genomslag av momssänkningen i det pris som konsumenten betalar skulle på tidskriftsområdet betyda att priset reducerats med 13,1 procent. Det har man inte uppnått. Resultatet innebär att det fattas några procentenheter inom tidskriftsområdet för att man skall kunna tala om fullt genomslag av momssänkningen.

Som vi tidigare har konstaterat är dock variationerna inom tidskriftssektorn betydande.

Vår bedömning är därför att det inte är osannolikt att prissänkningen för *familje- och damtidningar* faktiskt har uppnått det uppställda målet. Detsamma skulle kunna gälla för tidskrifter inom områdena *idrott, motion och friluftsliv*.

Klart under genomsnittet för tidskriftsområdet finner vi *datortidskrifter* och tidskrifter som representerar *ekonomi, teknik, hobby och foto*. Vår bedömning är att prisreduceringen för dessa tidskrifter inte fullt ut avspeglar momssänkningen.

SCB betonar i sitt underlag att det kan vara svårt att härutöver dra slutsatser om differenser mellan de olika tidskriftskategorierna. Mot bakgrund av vårt uppdrag att bl.a. främja läsning i alla grupper noterar vi ändå de uppgifter, som tyder på att momssänkningen på *serietidningar* inte fått fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar.

Vi har kunnat konstatera att bok- och tidskriftsbranscherna under år 2002 kan redovisa högst betydande **försäljningsökning**. Underlaget tyder på en ökning i storleksordningen 15 procent. Vår bedömning är att en stor del av denna ökning kan förklaras med genomslaget av momssänkningen.

Läsvanor m m

I Kommissionens förra rapport redovisade vi genom bl a statistikframställaren NORDICOM:s försorg en bild av kultur- och läsvanorna i landet, särskilt på bokområdet. I SCB:s senaste underlag kompletteras den bilden genom ytterligare information från olika undersökningar.

Även om Bokpriskommissionen inte är en allmän litteraturpolitisk kommission har vi tyckt det vara angeläget att förmedla en bild av det kulturpolitiska landskap där momssänkningen verkar. Därmed vill vi skapa förutsättningar för att i ett senare skede kunna göra bedömningar om huruvida momssänkningen har givit några avläsningsbara resultat vad gäller läsningens omfattning och bredd.

Det är ännu för tidigt att uttala sig om ifall det är möjligt att kunna avläsa sådana resultat redan under den tid som står till Kommissionens förfogande. Kultur- och läsvanor förändras långsamt och osäkerheten är stor om prisinstrumentets förmåga att fungera effektivt som instrument i en sådan förändringsprocess. Det är skälet till att vi gärna vill stimulera forskning inom detta område och genom seminarieverksamhet få till stånd ett ökat kunnande och debatt om dessa frågor. Målsättningen är självklart att under de kommande åren försöka få fram uppgifter om momssänkningens litteraturpolitiska konsekvenser

Den konstaterade ökningen av försäljningen av böcker och tidskrifter på ca 15 procent kan redan idag noteras som en indikation på att läsningen i samhället sannolikt har påverkats.

Den huvudsakligen bokrelaterade bilden av läsva-

nor m m som vi förmedlade i den förra rapporten kompletteras i föreliggande rapport av NORDI-COM:s studie om läsvanorna på tidskriftsområdet – *Tidskriftsläsningen i den digitala tidsåldern*. En sammanfattning av denna studie återfinns som särskilt avsnitt i rapporten. Låt oss i detta sammanhang peka på följande kännetecken för den svenska tidskriftsmarknaden och läsningen av tidskrifter:

- Antalet tidskrifter under den senaste 20-årsperioden har ökat från drygt 2600 till ca 4500 tidskrifter
- Internet rymmer allt fler tidskrifter. År 1997 var antalet 164 och år 2001 fanns det närmare 500 svenska tidskrifter som kunde läsas via nätet.
- Närmare hälften av svenska folket i åldern 9–79 år läser en/flera tidskrifter en genomsnittlig dag.
- 75 procent läser tidskrifter en genomsnittlig vecka.
- Det är fler som läser tidskrifter än som läser böcker, lyssnar på CD eller använder Internet. Däremot ser fler på TV, lyssnar på radio och läser dagstidning.
- Fler läser vecko- och månadstidningar än special- och facktidskrifter.
- Andelen läsare är högst bland kvinnor, äldre och högutbildade

Frilansjournalisten Peter Almerud redovisade i en artikel i vår förra rapport en studie av kultur- och medievanorna i EU-länderna. Vi kan ur den artikeln plocka fram några uppgifter som sätter in den svenska tidskriftsläsningen i ett internationellt perspektiv:

- Något mer än en tredjedel, 25 procent, av EU:s invånare läser tidskrifter en gång i veckan eller oftare.
- Uppgiften att 75 procent av svenskarna läser tidskrifter en genomsnittlig vecka kan jämföras med följande siffror för andra EU-länder:

- Finland 72 procent
- Luxemburg 52 procent
- Nederländerna, Tyskland och Danmark 40–50 procent
- Portugal och Irland 25 procent
- Grekland och Spanien 18 procent
- En knapp femtedel, 18 procent, av EU:s invånare läser aldrig tidskrifter. Motsvarande siffra för Sverige är 9 procent.

Den internationella statistiken bekräftar att svenskar är ett läsande folk också inom tidskriftsområdet.

Långsiktiga effekter av bokmomssänkningen

Bokpriskommissionen har som sin främsta uppgift att granska hur bokpriserna utvecklats efter momssänkningen den 1 januari 2002. Mycket talar för att förlagens och bokhandelns utfästelser – att göra allt som står i deras makt för att hela fördelen av bokmomssänkningen skall komma konsumenterna till del och försäljningen därmed öka – har infriats. Ingenting talar för att detta mönster kan komma att ändras under de kommande åren. Men det är viktigt att vidga perspektivet till några andra områden och ställa sig frågan om det redan går att se vilka övriga, långsiktiga positiva effekter bokmomssänkningen redan har fått och kommer att få för konsumenterna och företagen i förlags- och handelsledet.

Kulturpolitiska effekter

Det finns tre grupper av bokköpare som anses särskilt viktiga i kulturpolitiska sammanhang och för vilka bokmomssänkningen varit särskilt betydelsefull.

Den första är köpare av barn- och ungdomsböcker. För dem har sänkningen inneburit att barn och ungdomar i ökad utsträckning fått ökad tillgång till egna böcker, vilket sannolikt har en starkt positiv inverkan på deras framtida läsande.

Den andra gruppen är studerande. För dem har de tidigare dryga utläggerna för kurslitteratur nu minskats. Dessutom har de också fått ökade möjligheter att köpa andra böcker – t ex genom den ökade utgivningen av bra, naturligtvis också bokmomssänkta, pocketböcker – och på så sätt kunna ha råd med annan läsning parallellt med studierna.

Den tredje gruppen är de läsovana. Den ökade tillgängligheten av kvalitetslitteratur till lägre priser i allt fler försäljningskanaler utöver den traditionella bokhandeln, vilket den fria marknaden gett möjlighet till, har sannolikt ökat och breddat bokköpandet. Det är notabelt att det idag går att köpa bra litteratur även

i kiosker och livsmedelsbutiker. För den ovana bokköparen är sannolikt köpmotståndet där lägre jämfört med i den, kanske i en del människors ögon, mera finkulturella bokhandeln.

Ett oomtvistligt generellt kulturpolitiskt mål är att öka och bredda läsningen. Sammantaget måste de kulturpolitiska effekterna av bokmomssänkningen, med ökad försäljning hos ett ökat antal konsumenter, betraktas som synnerligen lovande såväl i det korta som i det långa perspektivet.

Dynamiken i förlagsledet

Försäljningsvolymen när det gäller allmänlitteratur har under 2002 ökat kraftigt – då inkluderar jag även kurslitteraturen som med all sannolikhet särskilt gynnats av momssänkningen. Det visar de uppgifter jag fått från bokhandeln. Ökningarna kan kanske inte uteslutande härledas till momssänkningen. En del kan bero på ett allmänt ökat bokintresse och det faktum att konsumenternas köpkraft under året varit god. Men den sänkta momsens *har* bidragit till volymökningen. Intressant är då att fundera över hur förlagen påverkas och kommer att påverkas till följd av den.

En viktig effekt är att framtidstron ökar, vilket i sin tur kommer att påverka investeringsviljan t ex i ny utrustning, i nya arbetsmetoder och vid utgivningsbeslut. Detta i sin tur kommer att leda till ökad effektivitet och positiva effekter för författare och bokköpare. Dessutom ökar med all sannolikhet viljan att investera i författarskap – särskilt då det gäller debutanter, men även då det gäller mer etablerade författare.

Att ta utgivningsmässiga risker är naturligtvis lättare i en expanderande marknad. Styckkostnads-kurvans utseende och svårigheten att förutsäga en enskild titels försäljningsframgång gör att det är rationellt för förlagen att hellre ge ut en intressant bok än att avstå från att göra det. Detta sagt under förutsätt-

ning att framtidstro och ekonomiskt utrymme att ta risker finns.

Utvecklingen på försäljningskanalsidan gör också att incitamenten att ge ut böcker i kartonnage- och pocketform ökar, något som i sig ökar tillgängligheten för flera bokköpargrupper.

Den starka framtidstron och det ökade ekonomiska utrymmet skulle rent av kunna stimulera förlagen så mycket att en i längden oekonomisk ”överutgivning” skulle kunna uppstå. Den skulle i sin tur kunna leda till ökade kostnader och minskade upplagor. Min gissning är emellertid att förlagen väl känner denna risk och därför undviker den.

Volymökningen och det ökade bokintresset ökar förstås också de mindre förlagens möjligheter att öka sin försäljning. Incitamenten att starta nya förlag måste med viss nödvändighet också vara större. Eftersom mindre och nya förlag oftast har en annan, kanske mer specialinriktad utgivning än de större etablerade förlagen, finns det goda möjligheter att mångfalden i utgivningen därigenom kommer att öka. Detta till gagn inte minst för författare och läsare.

Bilden som tonar fram är ett förlagsled som präglas av dynamik och positivt risktagande. Detta bör ses också i ljuset av att boken i många fall är en substitutsprodukt. Köparen/läsaren har ofta alternativa produkter att spendera sina pengar på och att använda sin tid till. För flera av dessa substitut – t ex filmer och dataspel – finns helt andra möjligheter att rationalisera produktionskostnaderna och att fördela kostnaderna på en internationell volym. Om den sänkta prisnivån då leder till en påtaglig volymökning – vilket forskarna Dan Ahlmark och Bengt Brodin påstått i den priselasticitetsundersökning som de gjort på Svenska Förläggareföreningens uppdrag – stärker detta självfallet bokens konkurrenskraft som substitutsprodukt. Det här har naturligtvis också starka kulturpolitiska effekter eftersom tillgång till böcker och bokläsning är viktiga inslag i utveck-

lingen av människors förmåga att förstå och använda det svenska språket.

Dynamiken i handelsledet

Även i bokhandeln pågår en dynamisk utveckling. Vissa kedjeföretag stärker sin ställning genom förvärv av lokalt starka enheter och genom modernisering av befintliga butiker. I synnerhet i större städer utvecklas sortiments- och servicekonkurrensen genom specialisering och/eller utveckling av personalens kompetens. Dessutom finns ett flertal exempel på att butiksmiljön görs mera attraktiv både vad gäller exponeringen av böcker och tillkomsten av serveringar.

För bokhandeln har volymökningen alltså också varit mycket positiv. Även om det naturligtvis inte innebär att alla bokhandlar har haft samma positiva utveckling. Att böcker numera finns lättillgängliga i matvaruaffärer, kiosker etc. kan också bidra till att ”tvinga” den traditionella bokhandeln att flytta till mer attraktiva, och därmed dyrare, affärsområden.

Utöver den viktiga volymutvecklingen i bokhandeln har vi under ett antal år sett att varuhusens bokförsäljning ökat. Volymutvecklingen och den lägre prisnivån på böcker gör dem allt mera intressanta även för andra kanaler. Nu säljs allt flera böcker också i livsmedelsbutiker och i stormarknader. I första hand gäller det naturligtvis vissa barn- och ungdomsböcker samt romaner i kartonnage och pocketform.

Genom volymutvecklingen och det generellt ökade bokintresset blir böcker en attraktiv produktgrupp för den här typen av detaljhandel. Ännu viktigare är att de nämnda kategorierna av böcker genom moms-sänkningen kommer ner till en prisnivå som gör att utgiften blir överkomlig för fler människor. Resultatet blir att böckers tillgänglighet har ökat för många läsovana. Det faktum att böcker numera finns att handla, till attraktiva priser, i en mängd kanaler, som besöks av många människor, ökar alltså tillgängligheten.

Parallellt utvecklar andra butiker ett mera prisorienterat koncept, i vilket låga priser och långt driven självbetjäning är nyckelfaktorer. För vissa av bokhandlarna på mindre orter och i glesbygd är sannolikt framtidsutsikterna i dag ljusare än de var innan momssänkningen. Möjligheterna att finna nya ägare kan ha ökat.

Även andra försäljningsformer som Internethandel och direktförsäljning vinner terräng även om andelen av totalförsäljningen fortfarande är blygsam.

Slutsats

Vi kan se att handeln med böcker i dag är inne i ett dynamiskt utvecklingsskede där tillkomsten av nya kanaler i vilka böcker säljs är ett inslag. Bokmomssänkningen betydelse här kan inte överskattas. Vi i bokbranschen ser den reformen som den viktigaste sedan de fria priserna, och den därmed avreglerade bokmarknaden, infördes 1970.

Ett annat inslag är en handel med böcker där olika former av pris-, service- och sortimentskonkurrens mejslas fram av de olika aktörerna. Mycket talar för att resultatet kommer att bli ett handelsystem som kommer att ha en väsentligt större förmåga än tidigare att göra böcker tillgängliga för bokköparen och ge boken kraft att lyckas i konkurrensen med andra produkter som vill ta vår tid i anspråk.

Att bokmomssänkningen den 1 januari 2002 inneburit en kraftig vitamininjektion för bokbranschen är uppenbart för alla. Att den lett till lägre konsumentpriser, ökad försäljning och – vågar jag påstå – även breddad läsning tror jag också de allra flesta håller med mig om. Vi kommer nu att uppleva att konsumentpriserna på böcker kommer att öka, men i likhet med utvecklingen i Finland kommer prisökningarna att ske på en ”lägre nivå” än den annars gjort. Avståndet till övriga varor och tjänster där moms inte sänkts kommer att hållas.

Det är viktigt och bra att konsumentpriserna gått ned och att köp och läsning ökar. Men alla övriga positiva effekter som momssänkningen för med sig, för författare, förlag och återförsäljarna, skall inte heller glömmas bort.

KRISTINA AHLINDER

Direktör Svenska Förläggareföreningen

Perspektiv på bokbranschen

Författaren gjorde år 2000 på kulturdepartementets uppdrag rapporten *Kulturpolitiska effekter av en eventuell sänkning av bokmomsen (kan rekvideras från kulturdepartementet)* och återkommer nedan delvis till detta tema.

1970-talets kulturpolitiska reformer får på litteraturens område i långa stycken ses mot bakgrund av att Sverige i decenniets början införde fria bokpriser. Beslutet att överge fastprissättningen var näringspolitiskt motiverat och har med facit i hand setts som 1900-talets enskilt viktigaste händelse i den svenska bokbranschen.

Generella reformer

Fasta bokpriser innebär att ett tidigare försäljningsled, förlagsledet, bestämmer detaljhandelspriset på böckerna. Detta förfarande anses strida mot konkurrensrätten. Men det förordas starkt och tillämpas i flertalet EU-länder och motiveras med att boken är unik som fysisk vara och kulturell nytthet. Fasta bokpriser – åstadkomna genom lag eller branschavtal – innebär i princip att boken under en tid ska ha samma pris till konsument i hela landet och i alla försäljningskanaler. Fasta bokpriser anses av förespråkarna bidra till ett vitt förgrenat nät av bokhandlar med brett sortiment till genomsnittligt lägre priser och motverka koncentration i försäljningen och priskonkurrens på ett mindre antal titlar. Andra anser att fria bokpriser, där priset till konsument sätts av återförsäljaren, gör bokbranschen till en bransch bland andra och att priskonkurrensen skapar den nödvändiga dynamiken.

Förutsättningarna för bokbranschen i Sverige förändrades radikalt genom den generellt verkande näringsrättsliga reformen. Någon särskild studie av hur branschens sätt att prissätta, distribuera och sälja böcker påverkades, gjordes tyvärr inte. Men de riktade litteraturpolitiska insatserna från mitten av 70-

talet och framåt har syftat till att stimulera en bred utgivning av kvalitetslitteratur och att öka tillgången till och intresset för litteratur i hela landet; kulturpolitiska åtgärder riktade till förlag och bokhandel anses dämpa verkningarna av att näringen avreglerades.

Hösten 2001, 30 år senare, beslutade riksdagen om en ny, generell reform på bokens område. Per den 1 januari 2002 har bokmomsen sänkts från 25 procent till 6 procent.

Den sk normalskattesatsen för moms är i Sverige 25 procent. Enligt gällande EU-direktiv får utöver normalskattesatsen finnas två lägre nivåer – för Sveriges del 12 respektive 6 procent. Det anges också vilka varor och tjänster som får omfattas av lägre nivå än den allmänna. Boken är en sådan vara och EU-länderna har använt sig av möjligheten att ha en låg moms på böcker. Kraven på sänkt bokmoms, framför allt från bokförlagen, fick med Sveriges EU-inträde nytt bränsle. Den kulturpolitiskt motiverade momssänkningen innebär matematiskt att böcker i ett slag kan säljas till 15,2 procent lägre priser.

Denna gång åtföljdes den generella reformen av ett regeringsbeslut att inrätta en särskild bokpriskommission med uppdraget att verka för att momssänkningen får fullt och bestående genomslag i konsumentpriset på böcker. Kommissionen ska under tre år i sex omgångar inhämta, bearbeta, analysera och publicera uppgifter som kan belysa prisutvecklingen. Kommissionen ska bidra till konsumentinformation om sitt arbete. Därutöver ska ett mål vara att läsandet ökar i alla grupper.

Boken som näring

Med prisbevakningen som en tyngdpunkt i uppdraget blir det nödvändigt för kommissionen att söka fokusera på perspektiv som kan sägas känneteckna bokbranschen som näring.

Eftersom vi lever i en skriftkultur produceras, sprids och säljs böcker för ett oräkneligt antal syften

och ändamål och således för ett överblickbart antal avnämningkategorier och marknader med olika ekonomiska och ideella incitament på producent- respektive konsumentensidan.

Det räcker kanske att urskilja området för allmänlitteratur (skönlitterära böcker, facklitterära böcker och barn- och ungdomsböcker i svenska original och i översättning till svenska), läroboksområdet, området för tekniska, vetenskapliga och medicinska böcker, akademiska avhandlingar och området för kataloger, branschupplysningar etc i bokform för att inse att boken i momssammanhanget är något annat och mer än den bok som i första hand stått i fokus för diskussionen om en sänkning av bokmomsen, d v s boken inom de allmänlitterära genrerna.

Förlags- och återförsäljarverksamheterna på det allmänlitterära fältet har det gemensamt att de bedrivs på affärsmässig grund. Böckerna är avsedda att köpas och läsas av allmänheten via för allmänheten tillgängliga försäljningskanaler som bokhandel, bokklubbar, varuhus och annan detaljhandel. Vi, allmänheten, köper och läser böckerna av egen lust, eget informations-, kunskaps- eller förströelsebehov, eget sökande efter läsoplevelser och nya livshorisonter.

Med utgångspunkt i allmänlitteraturen kan bl a följande utan inbördes rangordning sägas vara kännetecknande för förlagsverksamhet:

- 1 Förlagsverksamhet har ett signifikant krav på nya produkter. Bokutgivning består inte av homogena produkter som metaller, möbler, jordbruksprodukter etc, som så är utbytbara när en gång kraven på grundläggande kvalitet, stil etc. är uppfyllda.
- 2 Utbudet av boktitlar är mycket stort vid jämförelse med utbudet inom andra varugrupper. Inom allmänlitteraturen – i svenska original och i översättning till svenska – utges på årsbasis cirka 4 000 olika titlar. (Den totala årliga utgivningen i Sverige uppskattas fin till närmare 12 000 titlar. Allmänlitteraturen omfattar således cirka en tredjedel av antalet totalt utgivna titlar, men svarar samtidigt för cirka 60 procent av den totala omsättningen.)
- 3 Varje boktitel är en monopolprodukt, den ges ut endast av en utgivare/förlag. Typiskt sett är varje titel unik också i den bemärkelsen att den ene författarens verk inte är utbytbar mot den andres och den enskilde författarens olika verk är inte heller utbytbara mot varandra.
- 4 Den ena boken låter sig inte ersättas av den andra också av det skälet att böcker som produkter på en varumarknad i utpräglad grad anses vara karakteriserade av det som kallas horisontal kvalitet, d v s det som intresserar den ene intresserar inte den andre. (Vertikal kvalitet å andra sidan innebär att alla är ense om att en viss vara är kvalitativt bättre än den andra.)
- 5 Den unika monopolprodukten boken kan förekomma i olika utföranden eller utgåvor, t ex traditionell inbunden utgåva, enklare inbunden kartonnageutgåva och pocketutgåva och genom stor prisskillnad utgåvorna emellan vända sig till olika kategorier köpare.
- 6 Boken anses vara en sällanköpsvara – och inte en dagligvara – och anses som sådan ha en informationskrävande inköpsprocess. Ändå anses det karakteristiskt för bokområdet att köparen inte känner till kvaliteten på boken, som köparen kommer att uppleva den, före köpet. (Traditionell ekonomisk teori som säger att konsumenten känner till varans pris och kvalitet före köpet anses inte tillämplig på varan boken.) Till skillnad från många andra sällanköpsvaror har boken i allmänhet ett relativt lågt enhetspris.
- 7 Den enskilda utgivna titelns försäljningsframgång är inte sällan osäker.

- 8 Styckekostnaden för boken sjunker snabbt vid stigande antal framställda exemplar.
- 9 Utgivningen av tidningar, tidskrifter och böcker innehåller ett speciellt mått av det som kan kallas tidskänslighet. Den nyhetsberoende dagstidningen är mest tidskänslig av de tre och boken typiskt sett den minst tidskänsliga. Men att presentera produkten på marknaden vid rätt tillfälle – och rätt förpackad – är ett särdrag för publicistisk verksamhet i vid bemärkelse och således också för bokförlagen och avser såväl nya titlar som reprint- och backlistutgivning.
- 10 Förlagsverksamhet grundar sig på ett signifikant sätt på språket. Det innebär att förlag med en nationell förankring, med en förankring i landets språk och kultur, i dess litteratur, historia och politiska, sociala och ekonomiska förhållanden anses ha en fördel i förhållande till förlag som inte har det. Förankringen i språket bidrar också till att den inhemska förlagsverksamheten blir stark, den s a s skyddas av språket. Även i en tid då allt fler människor blir flerspråkiga har modersmålet klara fördelar för den fullständiga förståelsen av en text.

En mogen bransch

Mot bakgrund av dessa delvis ganska spretiga kännetecken framstår bokbranschen som inte helt lätt att mäta. Man kanske också skulle kunna tro att bokbranschen återkommande är utsatt för stora och oförutsägbara affärsmässiga svängningar. Men sedd i ett tjugofemårigt perspektiv är branschen anmärkningsvärt stabil eller mogen som det ibland sägs. Boken har inte slagits ut av konkurrerande och kanske mer lättsmält mediekonsumtion.

Enligt de allmänutgivande förlagens branschstatistik såldes det närmare 35 miljoner böcker år 2001. De senaste åren har en drygt tioprocentig volymökning skett. Under många år dessförinnan låg

försäljningen på cirka 30 miljoner böcker. Antalet utgivna titlar har ökat. Förlagens omsättning mätt i reala termer har i ett tjugofemårsperspektiv ökat med över 40 procent. Marknadsbaserad prissättning gäller, d v s priset sätts huvudsakligen med tanke på efterfrågan och konkurrens. Det för branschen dåliga året 1996 blev startpunkten för en stadigt förbättrad försäljning under åren 1997–2001. Utvecklingen kan belysas av att antalet på årbasis försålda exemplar ökat med över 20 procent samtidigt som titelbredden bara ökat marginellt.

I debatten om bokbranschen finns det röster som menar att stabiliteten i branschen upprätthållits till priset av starka koncentrationstendenser både i förlags- och återförsäljarledet och tendenser till integration mellan dessa båda led. Man har pekat på att Bonnierförlagen (bl a Albert Bonniers Förlag, Wahlström & Widstrand, Forum, Bonnier Carlsen) och de stora Bonnierägda bokklubbarna (med Bonniers Bokklubb i spetsen) och KF-Media med förlagen inom P A Norstedt och Söner (bl a Norstedts, Rabén & Sjögren, Prisma, Tiden) och Akademibokhandeln (med närmare 50 butiker) numera är helt dominerande på det allmänlitterära området. Båda har en omsättning i miljardklassen. Ett antal medelstora, allmänutgivande förlag har på olika sätt gått upp i större företag. Därutöver finns ett stort antal ofta kvalitetsprofilerade små förlag. Kvar finns också nischade större förlag som Verbum och Natur och Kultur. På läromedelssidan är Liber det dominerande förlaget. Till detta skall läggas att bokhandeln, som fått se sin andel av den stabila marknaden minska främst på grund av bokklubbarnas starka ställning, karakteriseras av långtgående kedjebildningar.

Vid millennieskiftet kan man därefter av uppgifter från Nordicoms Mediebarometer se att den ditills något vikande trenden för bokläsning stannar upp och kanske t o m byts i en marginell uppgång. Den ekonomiska återhämtningen efter det tidiga 90-talets

tillbakagång verkar efter en tid slå igenom också beträffande köpandet och läsandet av böcker.

Vad händer nu?

De flesta verkar vara överens om att en stor enstaka händelse som en generell sänkning av bokmomsen initialt ger särskilda försäljningsmöjligheter via marknadsföring som uppmärksammar på generellt sänkta priser (som inte heller innefattar någon marginalsänkning för branschen). Sänkningen av bokmomsen inträffar dessutom i ett skede då branschen generellt sett går bra. Hur kommer då den ytterligare medvind som momssänkningen ger att användas på kortare och längre sikt?

Branschens behov att använda en momssänkning till att kortsiktigt förbättra de egna marginalerna verkar för närvarande inte vara stort. Första halvåret 2002 innebar enligt uppgift tvåsiffriga omsättningsökningar. Enligt Bokpriskommissionens första rapport och bedömning gav sänkningen av bokmomsen sannolikt det önskade resultatet, d v s den fick ett fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar.

Förläggareföreningen och Bokhandlareföreningen har gemensamt uttalat att den fria bokmarknaden är en garant för att böckerna blir billigare och att den stora vinsten för alla av en slopad bokmoms är ökade försäljningsvolym, inte ökade intäkter per bok. Branschföreningarna har också uttalat sin vilja och avsikt att låta prissänkningen vid en sänkt bokmoms gå vidare till bokköparen.

Inför det uppförande uppdraget att bidra till att läsningen ökar i alla grupper bör Bokpriskommissionen påminna sig att det är en trögare process att öka läsmängden och åstadkomma en långsiktigt starkare ställning för boken, litteraturen och läsandet än att öka bokförsäljningen. Att påverka attityder är svårt.

Uppdraget att mäta prisutvecklingen för böcker kan kanske genom analyser av försäljningsutveck-

lingen och prisutvecklingen i olika försäljningskanaler också innebära bidrag till fortsatt ökad försäljning. Den sedan några år starkt uppåtgående marknaden för pocketböcker är rimligtvis en effekt av nya försäljningsställen och lågt bokpris. Mellan 2000 och 2001 ökade antalet sålda pocketböcker med 40 procent. Förhoppningsvis innebär detta också att ett antal nya läsare fångats in.

JOHN ERIK FORSLUND

Direktör i Sveriges Författarförbund

Många röster om läsandet, men Mannen är den svagaste länken

Anledningen till att män inte läser lika mycket böcker som kvinnor, är att bokfloran är så full av obegripliga böcker, förklarade Jan Guillou när Bokpriskommisionen (BPK) höll seminarium i december.

Män blir mer provocerade av obegriplighet än kvinnor, slog författaren fast och tittade ut över den lyssnande bokförläggareliten i Stockholm.

Jan Guillou talade begriplighet på seminariet.

Mäster Guillou var på sitt bästa nu-ska-ni-få-höra-hur-det-ligger-till-humör, med tjockprilla under läppen och pekfingret i luften. Svingade sitt Arn-svärd längs några väl valda fotanklar. Han hade ingen manlig kollega, som läst Mare Kandre, eftersom hon är obegriplig. Sa han. Och Ranelid och Horace och Stig Larsson var några andra figurer som skrämde bort männen från bokhyllorna.

Horace & Co la faktiskt ner ett läsprojekt när de fick för många läsare, påstod Guillou, eftersom de anser att för många läsare kan tyda på dålig kvalitet; en elit kan aldrig bestå av hur många människor som helst, spjutspetsen blir trubbig.

Av de egna breven har Guillou dragit slutsatsen att 60 procent av hans Hamilton-läsare är män, men att endast 40 procent hängt med in i Arns tidevarv. Bland sina storsäljande författarkolleger dominerar de kvinnliga läsarna; undantaget är Herman Lindqvist, som har 75 procent manliga läsare.

Fråga: Hur vetenskapligt belagt är detta?

Svar: De är ju alla mer eller mindre mina kompisar. Varje författare vet på ett ungefär hur fördelningen mellan män och kvinnor i den egna läsar-skaran ser ut.

Idag säljs böcker som färskvara i vilken matbutik som helst. "Journalistförfattarna" säljer och därmed har motsättningen mellan "finkultur" och "säljare" blivit tydligare än någonsin. Guillou kallade tidningarnas kulturredaktioner den svagaste länken när det gäller att hålla bokintresset vid liv i den yngre generationen.

– Om ni tycker att jag är teknikglad och inte skyggar för att beskriva varje ubåtslucka som öppnas, så ska ni läsa Tom Clancy. Här kan man snacka om teknikfixering. Till och med jag blir trött av det. Men unga grabbar älskar Tom Clancy.

I takt med att journalister skriver rappa, raka och rafflande berättelser som säljer väldiga upplagor, slipas argumenten över vad som är högt och lågt, litteratur och icke-litteratur. Och var Guillou står, med sitt Piratförlag, behöver ingen falla i tvivel över. Ändå är det så, om man ska tro hans siffror, att kvinnor dominerar bland läsarna, även när det gäller deckare. Män tycks helt enkelt inte låta sig nöja med att sitta i fåtöljen med bara ord som verktyg, såvida det inte handlar om teknik, prylar, saker man kan ta på.

Protester hördes, bland annat av seminariedeltagaren och författaren Niklas Rådström. Magin kring läsandet är betydligt mer komplicerat än att stanna vid vad en enskild person kan tycka är begripligt. Rådström hävdade, på tvärs mot många andra, att läsande inte alls behöver vara lustfyllt eller nyttigt.

Läser vi mer om boken är billig? Bokpriskommissionens Birgitta Modigh diskuterar med panelen under seminariet. Undre bilden: Moderatoren Hans Sand inför diskussionspanelen, från vänster: Kjersti Bosdotter, Dag Klackenberg, Jonas Modig, Elisabet Reslegård och Niklas Rådström.

Läsning är farligt, sa han, och det är tragiskt att så många inte utsätter sig.

Anita Sjöberg, som håller i tidningen Vi:s årliga litterära båtsalong, är inne på samma linje som

Anita Sjöberg, tidningen Vi, tycker inte att män fattar romaner.

Guillou när det gäller mäns förhållande till böcker:

– Män fattar inte böcker riktigt. De kan läsa om praktiska ting, hur man bygger snickarbänkar och så, men när det handlar om existensiella problem, som skönlitterära böcker oftast är uttryck för, då är det stopp.

Pratar du om 50 + nu?

– Ja. Men även min dotters bekanta. Unga män

i hennes ålder läser gärna reseskildringar eller ekonomiska årsskrifter, men romaner...nej, det är inte intressant.

Tidningen Vi chartrar varje år Silja Festival, där tusen läsare betalar för att få lyssna till och tala med olika författare; en kryssning som blivit så populär att tidningen i fortsättningen bokar sig för två båtar för lässugna läsare. Bara kvinnor här också?

Hur priskänslig är kulturen? BPK:s seminarium handlade inte bara om böcker och tidskrifter. Kristian Berg, stora bilden, berättade, liksom Laila Freivalds, nederst till vänster, om museernas och teaterns värld. Författaren Niklas Rådström, nederst till höger, kallade läsning farligt och ovanför honom syns Akademibokhandelns Lars-Erik Linder och generaldirektören Mats Ekdahl, liksom till vänster Norstedts Kjell Bohlund och Bonniers Jonas Modig och Hans Erik Arleskär, förlagschefen på En Bok För Alla. Överst till höger Dag Klackenborg, ordförande i Svenska Bokhandlareföreningen och högst upp till vänster BPK:s ordförande Ingegerd Sahlström.

Många röster om läsandet, men Mannen är den svagaste länken

– Nej, men de har tagit sina män under armen. Det är kvinnorna som tar initiativet. Det gäller teater, men alldeles särskilt litteratur. Kvinnor kan komma i grupp till de här resorna, men jag har aldrig sett ett killgäng. De brukar ju annars vara pigga på att åka båt.

Är detta ett problem och i så fall för vem?

– Samhället, svarar Kjersti Bosdotter.

Hon är kulturansvarig på Metall inom LO-kollektivet och här är det manliga läsandet ingen fråga om lust eller underhållning. 40 procent av de manliga metallarna har aldrig läst en bok till slut, säger hon. Bokläsandet sjunker bland yngre män inom LO-förbunden (arbetarrörelsen), en tendens som finns i hela samhället och detta blir till slut ett problem för oss alla; utan språk ingen demokrati.

Lokalt har avdelningar inom Metall försökt skapa intresse kring boken. I Sandviken erbjöds medlemmarna en pappa-dag. I stället för att gå till Jernverket fick 4 000 jobbbara tala läsning och skrivande tillsammans med författare i Folkets Hus och därefter fick papporna en bok med sig under armen att läsa för barnen där hemma. Projektet Läs-för-mig-pappa,

Kjersti Bosdotter, kulturansvarig inom Metall.

drivs av Metall, Kommunal, Industrifacket, Hotell- och Restaurang, SEKO, ABF, En Bok För Alla och syftar till att stimulera förbundens manliga medlemmar.

– En barnbokspedagog och en arbetarförfattare medverkar och man gör besök på biblioteket. En viktig poäng med att förbunden samverkar är att det kommer pappor från olika arbetsplatser och olika branscher, säger Bosdotter.

Projektet startade i Sandviken 1999 och har därefter fortsatt på 15 orter i landet.

– Förr tog den äldre generationen hand om nästa generation i en idrottsaktiv gemenskap. Men även här håller det på att ändra sig inom arbetarklassen. Unga grabbar behöver stöttning om de ska kunna puttas in i bokens värld.

Därför talar sig Bosdotter varm för att bibliotek bör finnas på varje arbetsplats. Men i takt med alla biblioteknedläggningar har de unga bokläsarna blivit färre och färre. Hon vet vad som behövs, men också vad som saknas: pengar.

– Det behöver inte vara så märkvärdigt och prententiöst. Man kan låna boklädor mellan arbetsplatser. Det viktiga är att böcker finns.

Kampanjledaren Elisabet Reslegård är bl a mamma till två riksomfattande läskampanjer:

Dyslexikampanjen i slutet av 1990-talet och Läs-rörelsen, som startade år 2 000. Hon har en son som har dyslexi. När han började skolan fick hon erfara vad okunskap om läs- och skrivsvårigheter för med sig.

– Vi tyckte och tycker att han är kreativ och begåvad. På dagis kallades han vår lille filosof. Efter fem veckor i första klass blev vi uppringda av läraren som sa att ”antingen är Max dum eller så filmar han”. I andra klass kallade han sig själv för en B-människa och vid jultid i fyran var det självmordsrisk.

Reslegård menar att dyslexi är ett skamligt handi-

kapp som sätter sig på självförtroendet. En halv miljon svenskar i alla samhällsklasser har läs- och skrivsvårigheter. Hon började arbeta ensam, men hade efter två år skaffat drygt 70 samarbetspartners från fack och myndigheter till Riksteatern och Riksutställningar. Ett TV-program 1997, "Röster om dyslexi", sågs av 860 000 människor.

Vad kostade kampanjen?

– Vi fick in närmare elva miljoner i kontanter till de olika delprojekten, varor och tjänster till ett värde av drygt 25 miljoner. Mellan 5 000 och 10 000 personer deltog aktivt med olika arbetsinsatser.

Vad gav kampanjen?

– Jag vill hävda att människor idag vet vad dyslexi betyder och innebär. Läs- och skrivsvårigheter har kommit upp på dagordningen för gott. Inte tack vare lobbying utan genom bred folkbildning.

Men har kampanjer någon betydelse för att främja läsningen?

– Ja, jag tror det om man arbetar med breda folkbildande kampanjer på en nivå som skär rakt igenom hela samhället.

Läsrörelsen blev Elisabet Reslegårds andra stora läskampanj. En OECD-undersökning konstaterade att 25 procent av befolkningen i Sverige inte kommer upp i den läs- och skrivförmåga som krävs när man gått ut den obligatoriska skolan.

– OECD kallade också Sverige ett land med extremt kunskapsbaserade företag. Samtidigt visade det sig att småbarnsföräldrars läsning för sina barn hade sjunkit kraftigt under femton år. Så vi lyfte fram lustläsandet och arbetade med mottot "Ge dina barn ett språk". Ingenting slår så hårt i ett samhälle som ett bristande språk; man måste kunna läsa, skriva, berätta, samtala.

Läsrörelsen drog igång läs, skriv- och berättarakti-

**Ge
dina
barn
ett
språk.**

LÄSRÖRELSEN

Elisabet Reslegård, kampanjledare och eldsjäl.

viteter för barn i alla åldrar och den här gången fick man ihop 120 samarbetspartners och 13 miljoner i kontanter.

Kampanjen är över, men den ideella föreningen Läsrörelsen kallas "Lära för livet" och fortsätter till hösten 2004.

– En tankeställare kring mäns och kvinnors intressen fick jag när vi nyligen arrangerade en föreläsning med uppfinnaren Håkan Lans och författaren David Lagercrantz, om boken "Ett svenskt geni" på ABF-huset i Stockholm. I salongen satt nästan bara män och de var mellan 60 och 75 år, berättar Elisabet Reslegård.

TEXT: HANS WIGSTRAND

Kommittédirektiv

Kommission för bokprisfrågor m m

Dir. 2002:2

Beslut vid regeringssammanträde den 10 januari 2002.

Sammanfattning av uppdraget

En kommission skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter m m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Bakgrund

Åtgärder för litteraturen, läsandet och språket

Förbättrade villkor för litteraturen och läsandet är en av regeringen högt prioriterad fråga. Målet med statens insatser på området är att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur, samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. Särskild vikt läggs vid läsandets betydelse för barn och ungdomar. Av dessa skäl får folk- och skolbibliotek, förlag och bokhandel årligen del av statsbidrag i olika former. Under 2001 uppgick insatserna på litteraturområdet till drygt 240 miljoner kronor. Under femårsperioden 1997–2001 har området förstärkts med ca 65 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1, utgiftsområde 17) gör regeringen bedömningen att de statliga insatserna har en avgörande betydelse för att förbättra villkoren för litteraturen och läsandet. Det finns dock vissa oroande tecken

på att läsandet minskar i olika grupper, särskilt bland yngre. I det läget är det viktigt att pröva flera olika vägar för att ytterligare förstärka och bekräfta de statliga insatserna.

Till de ytterligare åtgärder som regeringen bedömer behövs för att stimulera barns och ungdomars läsning, hör de särskilda insatser för litteraturen och läsandet som kommer att göras under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Regeringen anvisar 15 miljoner kronor för ändamålet år 2002. Staten lämnar sedan 2001 också ett riktat och frivilligt statsbidrag till skolsektorn för personalförstärkningar i syfte att nå en ökad måluppfyllelse. Denna satsning kommer under en femårsperiod att uppgå till sammanlagt 17 miljarder kronor. Regeringen bedömer att personalförstärkningarna bör komma att ge förbättrade förutsättningar för skolbiblioteksverksamhet och läsfrämjande arbete, särskilt i grundskolan.

Sänkt mervärdesskatt

Som ännu en åtgärd föreslår regeringen i budgetpropositionen för 2002 att mervärdesskatten för böcker och tidskrifter sänks från 25 procent till 6 procent. Sänkningen av mervärdesskatten är ett komplement till andra litteraturpolitiska insatser och syftar till att öka läsandet i alla grupper.

Frågan om sänkt mervärdesskatt på försäljningen av böcker har diskuterats under lång tid och bl a varit föremål för återkommande riksdagsmotioner. Kulturdepartementet har låtit analysera de kulturpolitiska konsekvenserna av en sänkt mervärdesskatt på böcker. Analysen har redovisats i en rapport hösten 2000, *Kulturpolitiska effekter av en eventuell sänkning av bokmomsen (dnr Ku2000/3371)*. Där dras bl a slutsatsen att en mervärdesskattesänkning förutsätter, för att bli kulturpolitiskt effektiv, att förlag, bokhandel, bokklubbar, varuhus och andra aktörer på marknaden långsiktigt engagerar sig för att de tro-

liga omedelbara prissänkande effekterna av en skattesänkning blir bestående.

I propositionen *Sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter, m.m. (prop. 2001/02:45)* föreslår regeringen att skattesatsen vid omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av böcker, broschyrer, häften, tidningar, tidskrifter, däribland kulturtidskrifter som inte redan är undantagna från mervärdesskatt, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor samt vissa program och kataloger sänks från 25 procent till 6 procent från och med den 1 januari 2002. Detsamma föreslås även gälla omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av inspelade kassettband eller annat tekniskt medium, som i tal återger innehållet på en sådan produkt. Den reducerade skattesatsen föreslås dessutom gälla för andra varor som genom teckenspråk, punktskrift eller på liknande sätt gör skrift eller annan information tillgänglig för personer med läshandikapp. Följdändringar föreslås vidare i reglerna om beskattningsunderlag vid sådan förenklad marginalbeskattning som tillämpas i handel med begagnade varor.

Regeringen fäster stor vikt vid att en sänkt mervärdesskatt verkligen får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter för att skattesänkningen skall vara motiverad. På motsvarande sätt måste även konsumentpriset på bilderböcker, rit- och målarböcker för barn, noter och kartor, broschyrer och häften m m påverkas för att skattesänkningen i denna del skall anses motiverad.

Företrädare för den svenska bokbranschen har i en skrivelse till Kulturdepartementet uttalat sin vilja och avsikt att vid en sänkning av mervärdesskatten på böcker låta prissänkningen gå vidare till konsument. Regeringen aviserade i propositionen sin avsikt att dessutom tillsätta en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen efter den 1 januari 2002 för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten.

Riksdagen har den 12 december 2001 bifallit regeringens förslag om en sänkning av mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m från 25 procent till 6 procent (bet. 2001/02:SkU12, rskr. 2001/02:122). Genom dessa direktiv tillsätts den i prop. 2001/02:45 aviserade kommissionen.

Prisundersökningar

Statens kulturråd har från och med 1999 ett utvidgat uppdrag att följa utvecklingen på litteratur- och kulturtidskriftsområdet genom att utveckla, framställa och presentera statistik (prop. 1997/98:86, bet. 1997/98:KrU15, rskr. 1997/98:240).

Uppdrag ges också särskilt till Statistiska Centralbyrån att löpande förse kommissionen med relevanta uppgifter om och analyser av prisutvecklingen på böcker och tidskrifter.

Uppdraget

Kommissionen skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002, då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent.

Kommissionen skall verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Det ankommer på kommissionen att från denna utgångspunkt inhämta och bearbeta uppgifter som kan belysa prisutvecklingen, för i första hand böcker och tidskrifter. Förändringar i konsumentpriserna skall analyseras och en bedömning görs i vad mån dessa förändringar kan relateras till mervärdesskattesänkningens genomslag på konsumentpriset.

Kommissionen skall bidra till konsumentinformation om den sänkta mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m., liksom om den löpande prisutveck-

lingen på dessa varor och om kommissionens arbete i övrigt.

Därutöver skall ett mål för kommissionens arbete vara att läsandet ökar i alla grupper, vilket också är ett uttalat litteraturpolitiskt syfte med den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter. Det ingår i kommissionens uppdrag att redovisa hur målet har uppnåtts. Kommissionen skall även i övrigt redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten som ett komplement till andra insatser för litteraturen, läsandet och språket.

Det ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av kommissionens granskning. Kommissionen skall därvid särskilt ta hänsyn till vad som anges i 14 § kommittéförordningen (1998:1474) i fråga om kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar.

Arbetsformer och redovisning

I kommissionen skall bl a företrädare för förlag, tidskrifter, bokhandeln, bibliotek, författare och läsare ingå. Även berörda myndigheter som Statens kulturråd, Statistiska Centralbyrån och Konsumentverket skall beredas plats. Kommissionen skall slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid; senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Tilläggsdirektiv till Bokpriskommissionen (Ku 2002:01)

Dir. 2002:144

Beslut vid regeringssammanträde den 28 november 2002.

Ändrade tidpunkter för redovisning av uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 10 januari 2002 tillkallade chefen för Kulturdepartementet en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent (dir. 2002:2). Kommissionen, som antagit namnet Bokpriskommissionen, skall enligt direktiven redovisa uppdraget slutligt i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall dessutom regelbundet lämnas under uppdragets löptid: senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Tidpunkterna för Bokpriskommissionens redovisning av uppdraget ändras, vilket innebär att Bokpriskommissionen skall redovisa uppdraget slutligt senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall lämnas under uppdragets löptid: senast den 31 januari 2003, den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004.

(Kulturdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2003

Kronologisk förteckning

1. Att samla och sprida kunskap om skadlig inverkan och framgångsrik rehabilitering. S.
2. Fördelningseffekter av miljöpolitik. Bilaga 11 till Långtidsutredningen 2003. Fi.
3. Egendomsskatter. Dämpningsregel för fastighetsskatten och sänkt arvsskatt. Fi.
4. Behandling av personuppgifter inom färdtjänsten och riksfärdtjänsten. N.
5. Förändringar i tingsrättsorganisationen. En utvärdering av sammanläggningar av tingsrätter 1999–2001. Ju.
6. Kännande varelser eller okänsliga varor? + Bilagedel. Jo.
7. Åldersgränser och ersättnings-etablering. S.
8. Bokpriskommissionens andra delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II. Ku.

Statens offentliga utredningar 2003

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Förändringar i tingsrättsorganisationen. En utvärdering av sammanläggningar av tingsrätter 1999–2001. [5]

Socialdepartementet

Att samla och sprida kunskap om skadlig inverkan och framgångsrik rehabilitering. [1]

Åldersgränser och ersättningstabulering. [7]

Finansdepartementet

Fördelningseffekter av miljöpolitik.

Bilaga 11 till Långtidsutredningen 2003. [2]

Egendomsskatter. Dämpningsregel för fastighetsskatten och sänkt arvsskatt. [3]

Näringsdepartementet

Behandling av personuppgifter inom färdtjänsten och riksfärdtjänsten. [4]

Jordbruksdepartementet

Kännande varor eller okänsliga varor?
+ Bilagedel. [6]

Kulturdepartementet

Bokpriskommissionens andra delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II. [8]